

29.6.2021

Yhteenveto lausunnoista koskien ehdotusta tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategisiksi tavoitteiksi

Valtiovarainministeriö pyysi ajalla 19.3.-30.4.2021 lausuntoja ehdotuksesta tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategisiksi tavoitteiksi julkiselle hallinnolle. Lausuntopyyntö julkaistiin avoimesti Lausuntopalvelu.fi-palvelussa. Ehdotus laadittiin valtiovarainministeriön Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen (TiHA) hankkeessa laajassa sidosryhmäyhteistyössä.

Valtiovarainministeriö sai yhteensä 102 lausuntoa. Lausuntoja on käyty läpi työpajamenettelyllä toukokuussa 2021 ja lausunnoista on laadittu tämä yhteenveto. Lausunnot ja niistä laadittu yhteenveto huomioidaan strategisten tavoitteiden viimeistelyssä. Strategisten tavoitteiden hyväksymismenettelystä päätetään myöhemmin ja toimeenpanoa valmistellaan.

Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategiset tavoitteet

Ovatko strategiset tavoitteet kokonaisuutena realistisia ja ovatko ne vaikuttavia?

Kokonaisuutta pidetään realistisena, vaikuttavana ja tarpeellisena, mutta myös haasteellisena. Tavoitteet ovat kunnianhimoisia ja niitä on runsaasti, mikä voi asettaa huomattavia paineita julkisen hallinnon organisaatioille. Toisaalta lausunnoissa nousi esille, että tavoitteiden realistisuuden arviointi on haastavaa, koska niiden yhteydessä ei ole kuvattu riittävästi niitä keinoja, joilla tavoitteisiin päästäisiin. Lausuntojen mukaan kokonaisuus voisi toimia sekä organisaatioiden toimintaa ohjaavana, vastuukysymyksissä tarvittaessa velvoittavana että resurssien allokoimiseen tarvittavaan paikkaan varmistavana välineenä.

Lausuntojen mukaan tavoitteiden toteuttamisessa on syytä huomioida uudistusten investointikustannukset sekä jatkuvan palvelun kustannukset, niiden rahoitus ja rahoitusmallit, niiden positiiviset ja negatiiviset hyödyt sekä niiden suhde ja mittaaminen. Tällöin uudistusten vaikuttavuutta voidaan seurata ja arvioida sekä uudistuksia tarvittaessa priorisoida.

Tavoitteiden ja toimenpiteiden välistä jakoa ehdotettiin joiltain osin täsmennettävän, sillä osan tavoitteista nähtiin olevan toimenpiteitä. Lisäksi ehdotetaan pohdittavan, voisiko kokonaisuutta tiivistää. Lisäksi tavoitteiden suhdetta julkisen hallinnon strategiaan, digitalisaatioperiaatteisiin ja muihin strategioihin, linjauksiin ja lueteltuihin hankkeisiin sekä lainsäädäntötyöhön ehdotetaan tuotavan paremmin esille.

Poliisihallitus katsoo, että tavoitteet lähtevät voimakkaasti tiedon hyödyntämisen ja avaamisen positiivisista vaikutuksista. Tavoitteiden painotusta pohdittaessa olisi hyvä ottaa huomioon myös taloudelliset, yhteiskunnalliset ja viranomaisten toimintaan kohdistuvat vaikutukset, jotka liittyvät riskeihin tai heikkouksiin.

Viranomaistiedon osalta esimerkiksi väärinkäytösten ja väärennösten laatimisen riski on merkittävä, joten strategisissa painopisteissä tulisi pohtia myös todennäköisten, negatiivisten vaikutusten hallintaa ennakoivasti. Lisäksi Poliisihallitus toteaa, että strategiaa määrittelyä tehdessä tulee huomioida, että 5-10 vuoden kuluttua voimme olla hyvinkin erilaisessa tilanteessa näiden(kin) teknologioiden ja datan monimuotoisuuden kanssa

Sisäministeriö huomauttaa, että tavoitteisiin kirjatut vaikutukset ovat vain positiivisia, eikä mahdollisia haittavaikutuksia tai niiden arviointia ole kuvattu lainkaan.

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus toteaa, että teemojen 1–3 tavoitteisiin liittyvät toimenpiteet edellyttävät paljon uusia toimia julkisen hallinnon organisaatioilta ja todennäköisesti lisäresursointia. Teeman 4 päätavoitteet ovat oikeastaan edellytyksiä sille, että teemojen 1–3 tavoitteet on mahdollista tavoittaa, eivät niinkään itsenäisiä strategisia tavoitteita. Tätä olisi tarpeen selkeyttää.

Lausunnoissa nousee esille, että tavoitteiden toteuttaminen edellyttää käytäntöön sidotun ja tavoitteiden osalta priorisoidun toimenpideohjelman rakentamista. Toimenpideohjelmassa tulisi kuvata tarkemmalla tasolla mitä ja miten tehdään, millä aikataululla ja kuka vastaa sekä mitkä asiat tehdään kansallisesti keskitetysti ja mitkä asiat ovat organisaatioiden omalla vastuulla. Tavoitteiden toteutuminen ja onnistuminen riippuvat kansallisesti toteuttavien kokonaisuuksien ja ratkaisujen resursoinnista sekä yksittäisten organisaatioiden kyvystä hyödyntää keskitetysti kehitettyjä ratkaisuja ja muuttaa toimintamallejaan. Tavoitteet vaativat organisaatioilta pitkäjännitteistä yhteistyötä, koordinointia ja kehittämistä, selkeää vastuiden ja toimijoiden tunnistamista, aikataulutettua tiekarttaa, muutokseen vaadittavien resurssien olemassaoloa sekä tarvittavilta osin rajauksia. Tavoitteiden toteuttaminen edellyttää myös, että Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen hankkeen työpaketien tuotokset muodostavat yhdenmukaisen kokonaisuuden tiedon tuottajien ja käyttäjien tueksi.

Tilastokeskus näkee, että tiedon avaaminen ja sen yhteiskunnallinen edistäminen edellyttävät tunnistetun tahtotilan lisäksi rahoituksen ja resurssien varmistamista. Tästä syystä velvoittavuutta on käytännössä tarkasteltava myös suhteessa aikaan ja resursseihin. Olisi tärkeätä kokonaisvaltaisesti ohjata julkishallinnon organisaatioita yhteisiin tavoitteisiin sekä varmistaa että tulosohjausprosessit sekä tietopolitiikan toimeenpano olisi mahdollisimman koherenttia.

Liikenne ja viestintäministeriö lausuu, että tietopolitiikan johtamisen syventämisen tulisi ennen kaikkea tarkoittaa toimenpiteiden koordinointia sekä niiden yhteismitallisuuden ja yhteentoimivuuden varmistamista.

Open Knowledge Finland esittää, että tavoitteisiin ei lainkaan liity konkreettisia ja määrällisiä mittareita, joilla voitaisiin todentaa tavoitteiden toteutumista. Tämä puute on syytä korjata, koska mittarit ryhdistävät selvästi toimintaa ja parantavat lopputulosta.

Palvelualojen työnantajat Palta ry. Huomauttaa, että kun puhutaan julkisen datan hyödyntämisestä, niin sen ei tulisi koskea valtio-omisteisia tai osaomisteisia yhtiöitä tiedon hyödyntämisen ja avaamisen toimenpiteiden osalta. Kun yhtiö toimii avoimella kilpailulla markkinalla, mahdolliset regulaatioimet tietojen luovuttamisesta ulkopuolisille asettaisi kilpailun alla olevien valtio-omisteisen

yritysten liiketoiminnan heikompaan kilpailuasemaan esimerkiksi ulkomaisen kilpailijan kanssa. Siten lausunnolla olevaan ehdotukseen olisi syytä kirjata, että tiedon avaamisen tavoitteet eivät koske markkinoilla toimivia valtionyhtiöitä tai kilpailun alaista toimintaa ja siihen liittyvää dataa ja aineistoja.

Tavoitteiden saavuttamisen edellyttämät toimintatapojen ja asenteiden muutokset sekä käytännön toimenpiteet voivat olla iso haaste tavoitteiden vaikuttavuudelle. Haasteena nähdään, mitä käytännön toimenpiteitä organisaatiot tunnistavat ja alkavat toteuttaa sekä miten sovitetaan yhteen tietoa tuottavien ja jakavien sekä tietoa tarvitsevien ja hyödyntävien organisaatioiden ja käyttäjien toiveet ja mahdollisuudet. Lisäksi on tärkeää tähdentää, että tietojohdaminen koskettaa koko organisaatiota. Yhteiskunnan kokonaishyödyn näkökulmasta tarpeellisten tietojen tuottamisen vastuuta ja kustannuksia tulee voida ohjata siten, että tietoja avaaville organisaatioille saadaan allokoitua tarpeelliset resurssit.

Business Finland toteaa, että kehitys tiedon avoimuuden ja avaamisen tavoiteltavaan kulttuuriin tulisi tapahtua ns. soft law:n avulla, ei pakollisen lainsäädännön kautta. Veloitettujen organisaatioiden on kasvatettava sisäinen osaaminen tiedon hallintaa varten. Johtuen edellisestä ja laajan määrää julkisten organisaatioiden tasoeroista suhteessa tiedon hallintaan ja digitaalisten tietovarantojen avoimuuteen, keskitetty hallinto voisi olla tavoite vasta myöhemmässä vaiheessa.

Sitra katsoo lausunnossaan, että strategialuonnoksessa tietojohdaminen on ymmärretty ainakin osin vanhakantaisesti ylemmän johdon tietotarpeina. Kansanvaltaisen päätöksenteon ja hallinnon osalta kysymys on ensisijaisesti tiedon hyödyntämisestä koko organisaation, ml. kansalaisten osalta. Tällöin kansalaisen rooli ei ole pelkästään palvelujen käyttäjä, vaan päätöksentekoon osallistuvina toimijoina (PL 2 §).

Haasteena esitettiin myös käsitteiden ja määrittelyiden tulkinnanvaraisuus sekä yleisesti kielen ja kielten käyttö. Mitä ja mihin avoimella tiedolla sekä tietoaineistolla viitataan? Entä mitä julkisten tietovarantojen avaamisella käytännössä tarkoitetaan? Millä kielillä operoidaan ja missä konteksteissa? Data, informaatio sekä tiedon käsitteet katsottiin tarpeelliseksi avata ja erotella toisistaan. Määrittelyiden tarkentaminen nähtiin tärkeänä, jotta vastuu tulkinnoista ei käytäntöön siirryttäessä jää yksittäisille tahoille.

CSC ehdottaa, että tiedon avaamisen ja hyödyntämisen strategisten tavoitteiden perustaksi otetaan FAIR-periaatteet, joiden mukaan datan on oltava löydettävää (Findable), saavutettavaa (Accessible), yhteentoimivaa (Interoperable) ja uudelleenkäytettävää (Re-usable). Tällä saadaan myös määriteltyä avoimuus käsitteenä, jolle ei muuten ole yksiselitteistä määritelmää.

Puolustusministeriö lausuu, että ehdotuksessa puhutaan myös tiedon käyttötarkoituksista, mikä voi tarkoittaa käytännössä tiedon saatavuuden rajoittamista. Nämä tiedon avaamisen eri piirteet olisi hyvä selkeyttää. Lisäksi johdannossa voisi selkeämmin todeta, että avaaminen ei koske salassa

pidettävää tietoa, henkilötietoa tai viranomaisen valmisteluaineistoa, siltä osin kuin näitä ei lakiin perustuen voida avata.

Kehitystyöstä aiheutuvien hyötyjen voidaan arvioida olevan kustannuksia suurempia, mutta hyödyt ja kustannukset eivät kuitenkaan kohdistu aina samoille toimijoille, joten kustannusten kompensointiin tulee kiinnittää huomiota. Erikseen nousi esille kunnille mahdollisesti aiheutuvien ylimääräisten kustannusten huomioiminen valtion taholta. Tavoitteet keskittyvät nyt tietojen käyttöön saattamiseen, mutta tavoitteita olisi hyvä asettaa myös jo saatavilla olevien tietojen käytölle ja siihen, miten julkisen sektori hyödyntäisi laajemmin muiden tietovarantoja.

Arene ei hyväksy, että ammattikorkeakoulujen tehtäviä lisätään velvoittavalla lainsäädännöllä ilman, että niiden toteuttamiseen osoitetaan resursseja. Näiden tavoitteiden saavuttamisen voidaan arvioida vaativan useiden henkilötyövuosien hallinnollisen työpanoksen.

Helsingin hallinto-oikeus: Strategian valmistelussa tulisi huomioida julkaisun Tietopolitiikalle kestävä suunta – Murrosten ajassa eteenpäin (VM 2020:80) kohdassa 4.5 mainitun lainsäädännön lisäksi myös muussa lainsäädännössä määritellyt salassapitovelvoitteet sekä hallintotuomioistuimia koskien erityisesti laki oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintotuomioistuimissa. Näin varmistetaan, että julkiset tiedot pystytään tunnistamaan ja toimenpiteiden mahdollista työmäärää pystytään arvioimaan. Tämä on edellytyksenä myös sille, että tiedon avaamisesta johtuvia toimenpiteitä pystytään kohdentamaan ja rajaamaan tarkoituksenmukaiseksi.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n huomio koskee palveluiden kehittämistä ja julkisen sektorin kestävyysvajeen taklaamista vaikutusarviointeja hyödyntämällä. Suomen julkinen toimintaympäristö on budjetoinnillisesti ja resurssiperäisesti tiukasti määritelty ja suunniteltu. Tämä johtaa usein siihen, että digitaalisten "innovaatioiden" käyttöönotto on hidasta, jää puolitiehen tai jopa epäonnistuu.

Eläketurvakeskus arvioi, että asetetut tavoitteet vaativat toteutuakseen panostamista tiedolla johtamisen osaamisen kyvykkyyksiin ja käytännössä tulosohjatuille julkisen hallinnon toimijoille resursseja tiedolla johtamisen osaamisen kasvattamiseen sekä tietoaineistojen avaamisen ratkaisujen toteuttamiseen.

Maanmittauslaitos lausuu, että tavoitteet keskittyvät pääosin tietojen avaamiseen ja tietojen käyttöön saamiseen. Tavoitteita olisi hyvä asettaa myös saatavilla olevien tietojen käytölle. Erityisesti tiedon hyödyntämisen kyvykkyyksien edistämällä voitaisiin lisätä avattujen aineistojen käyttöä julkisen sektorin organisaatioissa. Lisäksi Maanmittauslaitos lausuu, että tavoitteiden ei myöskään tulisi olla päällekkäisiä jo olemassa olevien lakisääteisten velvoitteiden kanssa. Esimerkiksi tiedonhallintalaki velvoittaa jo nyt viranomaisia toimimaan usean nyt esitetyn tavoitteen mukaisesti. Tavoitteiden tulisiikin ennemmin täsmentää, priorisoida ja helpottaa laeista johtuvien velvoitteiden täyttämistä.

Sitra suosittaa, että erityistä huomiota tulisi kiinnittää mm. seuraavaan: strategiassa tulisi julkisten tietovarantojen avaamisen lisäksi huomioida, kuinka julkinen sektori itse kykenisi hyödyntämään laajemmin myös muita tietovarantoja kuin omiaan (c2b, b2g).

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy toteaa, että täytäntöönpanossa on tärkeää priorisoida eniten vaikuttavuutta aikaansaavat hankkeet. Lähtökohdana kannattaa pitää laajaa avaamista, mutta myös sitä, että tiettyjen aineistojen rajatulla käytöllä

on olennaista merkitystä suomalaiselle kilpailukyvyille. Julkishallinnolla on usein rajapintoja yritysmaailman kanssa, ja etenkin silloin myös avaamisen rajaaminen tulee olla tapauskohtaisesti mahdollista.

Tilastokeskus toteaa, että strategisia tavoitteita selkeyttäisi, mikäli organisaatioiden sisäisiä tietoprosesseja käsiteltäisiin avoimen tiedon prosesseista erillisinä sekä täsmennettäisiin, milloin kyseessä on avoin tieto ja milloin muun tyyppinen tiedon hyödyntämismahdollisuuksien parantaminen. Lisäksi Tilastokeskus toteaa, että luonnos käsittelee lähinnä avaamisen periaatteita ja käytäntöjä eikä linjauksissa oteta hyödyntämiseen juurikaan kantaa. Esimerkiksi, tulisiko julkishallinnon toimijoita jotenkin velvoittaa hyödyntämään toistensa avointa dataa?

1. Teema: Ohjaus, koordinaatio ja yhteistyö

Ovatko teeman 1 tavoitteet realistisia ja toimeenpantavissa organisaatiosi näkökulmasta?

Teeman 1 tavoitteita pidetään realistisina, vaikuttavina ja toimeenpantavissa olevina. Tavoitteiden realistisuuden ja toimeenpantavuuden nähdään riippuvan keskeisesti aikataulusta, käytettävissä olevista resursseista, eri organisaatioille määriteltävistä rooleista ja vastuista sekä myös yhteistyön toimivuudesta. Tavoitteista osaa jo toimeenpannaan tai ainakin edellytyksiä luodaan osana tiedonhallintalain toimeenpanoa. Osa näkee koordinaation ja ohjauksen keskittämisen välttämättömänä, osa tarpeettomana. Ohjaavasta ja koordinoivasta toiminnasta ei saisi muodostua pullonkaulaa, vaan sen tulisi luo edellytyksiä täysimääräisesti tiedon avaamiseen ja hyödyntämiseen. Lisäksi tulossopimuskirjausta tulisi tarkentaa.

Kytköstä eurooppalaiseen tietopolitiikkaan ja viitekehukseen pidetään tärkeänä ja kannatettavana. Toisaalta tuotiin esille, ettei tiedon avoimuudessa heikommalla tasolla olevien maiden kanssa tehtävä yhteistyö saa hidastaa Suomen mahdollisuuksia kehittää omaa toimintaa edelleen.

Helsingin näkökulmasta on tärkeä huomioida, että suuret kaupungit ovat tärkeitä tiedon tuottajia ja alueellisia ja käytännönläheisiä muutoksen mahdollistajia. On varottava, ettei kaupungeja nähdä ainoastaan toimeenpanevana portaana.

Kansallisarkisto toteaa, että teeman tavoitteisiin / alatavoitteisiin tulisi lisätä arkistoidun aineiston kansallinen metatietopalvelu, joka mahdollistaa arkistoidun tietoaineistojen avaamisen vähintään metatietotasolla. Tiedonhallintalautakunnan lisäksi toimijaksi tulisi lisätä Kansallisarkisto, koska sen hallussa on ja tulee olemaan huomattava määrä julkisin varoin tuotettua tietoaineistoa, jonka hyödyntämisen mahdollistamisesta ja avaamisesta se vastaa.

Kanta-Hämeen käräjäoikeuden mukaan tavoitteet saattavat olla realistisia ja toimeenpantavissa yleisellä tasolla, mutta on vaikea ymmärtää, miten ne on tarkoitus yhteensovittaa tuomioistuinten toimintaa koskevan erityissäätelyn kanssa.

Lapin liitto / Lapin pelastuslaitos Maakuntaliittona lausuu huolensa resursoinnin, riittävydestä eritoten pienten yksiköiden osalta. Pienet julkiset toimijat

kaipaavatkin selkeitä ohjeita ja rakenteita, jotta ne voivat ottaa esitetyt muutokset sujuvasti käyttöön. Tässä korostamme, että tiedon luontimallit ja sisällöt on oltava mahdollisimman yhdenmukaisia ja yhteneviä, jotta tavoitteeseen voidaan kokonaisuutena yltää.

Laurea-ammattikorkeakoulu lausuu, että epäselväksi jää kuitenkin, minkälainen rooli korkeakouluille on ajateltu tiedon hyödyntämisen ja avaamisen strategisissa tavoitteissa tiedon tuottajana ja hyödyntäjänä ja miten ne tulevat sisältymään tulossopimuksiin, jotka korkeakoulut käyvät OKM:n kanssa. Korkeakoulujen toiminta on luonteeltaan toisenlaista kuin julkishallinnon virastojen.

Maahanmuuttovirasto pitää tärkeänä turvallisuusverkossa toimivien turvallisuusviranomaisten edustusta ehdotetussa sektorirajat ylittävässä yhteistyössä TUVE-verkon mahdollisesti tiedon avaamiselle aiheuttavien haasteiden huomioimiseksi.

Poliisihallitus katsoo, että strategialinjaukset liittyvät julkisen hallinnon hallussa olevien tietojen hyödynnettävyyden ja avoimuuden edistämiseen laajemmin, kuin mistä avoimen datan direktiivin perusteella kansallisesti säädetään. Kansallisen tavoitteen ulottuvuutta hyvä avata suhteessa direktiiviin ja kansalliseen sääntelyyn. Lisäksi Poliisihallitus toteaa, tulisiko tavoitteiden ja niiden mukaisen toimialojen tiekartan toimeenpanon ohjaamisen olla laajemmin toimialojen hallintoon jakautuva tehtävä, ja tulisiko lautakunnan keskittyä lain mukaiseen arviointi- ja edistämistehtäväänsä? Poliisihallitus katsoo, että tiekartalla etenemisen tavoitteet on linjattava osana tulossopimuksia ja on tärkeää, että avattavien ja hyödynnettävien tietovarantojen määrittelyminen kytketään tiedonhallintakarttaan ja sen kautta rekisterinpitäjinä ja tiedonhallintayksiköinä toimivien viranomaisten suunnittelu- ja kuvausvelvoitteisiin.

Rikosseuraamuslaitos lausuu, että tiedon avaamisen ja hyödyntämisen käsitteleminen tulossopimustasolla edellyttäisi, että tiedon avaamista ja hyödyntämistä voitaisiin havainnollistaa jollain mittarilla. Tämä puolestaan edellyttäisi, että tavoitteet voitaisiin jollain tavalla tarkemmin konkretisoida. Rikosseuraamuslaitoksen näkemyksen mukaan tämä on haaste tavoitteiden realistisuudelle.

Suomen Kuntaliitto ry lausuu, että tiedon hyödyntämisen ja avaamisen ottaminen osaksi tulossopimuksia tulisi tarkentaa, sillä asiayhteydestä ei selviä mitä tulossopimuksilla nyt tarkoitetaan. [...] Lisäksi esiin, lähtökohtaisesti tulisi tunnistaa jo olemassa olevat verkostot ja ekosysteemit ja pyrkiä nivomaan tavoitteita ja toimintaa niihin, ei perustaa uusia. Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen välillisiä vaikutuksia tulisi tarkentaa vaikutusketjujen kautta (mm. vaikutukset erilaisiin tällä hetkellä perittäviin maksuihin tulevaisuudessa ja mahdolliset kompensaatiot). Tietopolitiikan johtamisen näkökulmasta tulisi tarkastella olemassa olevia johtamisen rakenteita suhteessa tarpeisiin ja pyrkiä muokkaamaan niitä vaikuttavuuden näkökulmasta.

Uudenmaan TE-toimisto katsoo, että tiedon tuotannon päällekkäisyyden vähentämiseksi julkisen sektorin organisaatioille olisi määritettävä selkeät vastuut keskitettyyn tietovarantoon tuotettavan tietosisällön osalta. Työhallinnossa tiedontuotantoa säätelee tiukemmat säädökset, kuin sellaisten organisaatioiden kohdalla, joiden toiminnasta ei muodostu lain perusteella salassa pidettävää tietoa. Tämä epäsymmetrisyys on otettava huomioon käytäntöjä yhtenäistettäessä. Tiedon käytettävyys yli hallinnonalojen vaatii selkeyttämistä ja yhtenä suurena haasteena on tiedon jakamisen mahdollisten esteiden selvittäminen. Tähän liittyy myös käsitteiden yhtenäistämisen tarve.

Valtiovarainministeriö toteaa, että koordinaation ja ohjauksen keskittäminen on monessa suhteessa hankalaa hallinnossa, jossa viranomaisten toimivalta,

rahoitus ja päätöksenteko on hajautettu eri tasoille ja toimijoille. Ei ole vahvaa näyttöä minkään yksittäisen tavoitteen ohjauksen keskittämisen onnistumiselle kustannusvaikuttavasti. Keskittäminen pikemmin monimutkaistaa operatiivista päätöksentekoa, mikä ei aina palvele tavoitteiden saavuttamista kustannusvaikuttavasti. Toimeenpanossa on tärkeää, että ohjaavasta ja koordinoivasta toiminnasta ei muodostu pullonkaulaa, vaan se pikemminkin luo ennakoivasti virastoille ja konsernitoimijoille raamit ja edellytyksiä tarttua täysimääräisesti tiedon avaamiseen ja hyödyntämiseen. Näin ollen strateginen tavoite voisi pikemminkin olla informaatio-ohjaukseen liittyvän tilannetietoisuuden tuottamisen keskittämistä ja tilannetietoisuuden keskitettyä jakamista. Koordinoinnilla ja yhteistyöllä tulee puolestaan tavoitella irtaantumista toimintokohtaisista osaoptimoinneista ja ohjata organisaatiot tuottamaan tietoa yhteentoimiviin keskitettyihin tietovarantoihin.

Valvira toteaa, että ehdotuksessa jää avoimeksi kunkin hallinnonalan ja ministeriön rooli ja vastuu toimeenpanossa sekä hankkeiden ja ohjelmien välinen koordinaatio. Valviran mukaan toimeenpanossa tarvitaan synkronointia sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan hankkeiden kanssa, huomioiden myös sote-uudistukseen ja hallinnonalojen yhteiset tiedonhallintaan liittyvät hankkeet.

Tavoite 1.1 Tiedon hyödyntämistä ja avaamista ohjataan ja koordinoidaan valtakunnallisesti

Valtakunnallista koordinoitua pidetään pääosin kannatettavana, jos sillä vältetään päällekkäisen tai keskenään ristiriitaisen työn tekemistä. Tietopolitiikan johtamisen kehittäminen edellyttää selkeää poliittista johtajuutta ja riittäviä valmisteluresursseja. Johtaminen edellyttää toimivaa johtamisjärjestelmää, joka koostuu koordinoitusta virkamiesvalmistelusta ja poliittisesta johtamisesta.

Hallintomallin tulee olla avoin ja selkeä, ja ylimääräisten hallintorakenteiden kehittämistä tulee välttää. Selkeän vastuuroolin määrittäminen saa kannatusta, mutta on tarkennettava, mitä tehtäviä ohjaus ja koordinointi konkreettisesti sisältäisi ja mikä suhde vastuutaholla olisi muihin mahdollisiin ohjaaviin tahoihin. Tiedonhallintalautakunnan vastuu on laaja ja osa näkee sen tehtävien laajentamisen haastavana. Lisäksi tiekartan tekevä taho vaatii määrittämistä.

AMKIT-konsortio kannattaa valtakunnallista koordinaatiota, jossa kaikki sektorit ovat tasapainoisesti edustettuina, ja jossa käsiteltävien asioiden valmistelu ja päätöksenteko on täysin avointa. Opetus- ja kulttuuriministeriön avoimuuteen liittyvien tavoitteiden ja korkeakoulujen roolin selkiyttäminen julkisen tiedon tuottajana on tarpeen.

Arene ja Suomen yliopistojen rehtorineuvosto (Unifi) huomauttavat, että tiedonhallintalautakunnassa ei ole korkeakoulujen tai tutkimuslaitosten edustajaa.

DVV toteaa, että tiedon hyödyntämisen ja avaamisen ottaminen osaksi tulossopimuksia ei vaikuta tarkoituksenmukaiselta, mikäli se kohdistuisi yksilöityihin tietoaisteihin tai palveluihin. Tulossopimuksia olisi kokonaisuutena tarkoituksenmukaista kehittää strategisempaan suuntaan eikä siten, että ne ovat kooste osin irrallisiakin toimenpiteitä viraston toteutettavaksi.

Helsingin hallinto-oikeus toteaa, että tavoite 1.1 ei ole toimeenpantavissa hallinto-oikeuden osalta. Tämä vaarantaisi tuomioistuimen, tuomareiden ja

oikeuskäsittelyiden riippumattomuuden. Tietojen hyödyntäminen ja salassapito tulee punnita tuomioistuimessa tapauskohtaisesti, eikä tämä tehtävä ole keskitettävissä.

Oikeuskanslerinvirasto lausuu, että tiedon hyödyntämisen ja avaamisen ohjaaminen ja koordinointi keskitetään tiedonhallintalautakunnalle, jonka tukena toimii eri sektoreiden edustajia ja yhteistyöryhmiä, kannatettavana.

Open Knowledge Finland lausuu, että Tavoitteen 1.1 keskusjohtoisuus voi auttaa ottamaan nopeasti ja laajasti käytäntöön avoimuuden toimintamalleja. Vastaavasti se voi estää ketterää alakohtaista toimintaa luomalla jäykkiä rakenteita, hidastamalla kehittämistä ja etäännyttämällä vastuuta.

Sisäministeriö huomauttaa, ettei julkishallinnon organisaatioiden tulossopimuksilla ohjattaviin ydintehtäviin kuulu tiedon avaaminen ja julkaiseminen, vaan yhteiskunnan toiminnan kannalta keskeisten toimintojen ja palveluiden tuottaminen. Tulossopimusten mittarit pyrkivät mittaamaan näiden ydintehtävien suorittamista ja velvoite tiedon hyödyntämisen ja avaamisen sisällyttämisestä tulossopimukseen suuntaisi niukkoja resursseja epätarkoituksenmukaisella tavalla. Lisäksi on huomattava, että tietyt julkishallinnon organisaatiot ovat luonteeltaan eri asemassa tiedon avoimuuden osalta. Tällaisesta hyvänä esimerkkinä on Suojelupoliisi, jolta ei voida toiminnan luonteen vuoksi edellyttää tiedon avaamisen sisällyttämistä tulossopimukseen.

Suomen Yrittäjät ry lausuu, että teemasta puuttuu tavoite tiedon avaamisen ja hyödyntämisen poliittisen koordinaation ja demokraattisen mandaatin parantamisesta. Valtakunnallisen tietopolitiikan ja laajemman digipolitiikan johtamisjärjestelmän, käsittäen niin valtion- kuin paikallishallinnon, kehittäminen on välttämätöntä, jotta ehdotuksessa esitetyt tavoitteet voidaan saavuttaa täysimääräisesti. Yhteiskuntapolitiikan kannalta näin tärkeätä kokonaisuutta ei voi rakentaa yksinomaan teknokraattisten rakenteiden varaan. Vahvempi poliittinen sitoutuneisuus kohentaisi myös Suomen mahdollisuuksia vaikuttaa EU:ssa ja kansainvälisillä foorumeilla tehtävään tietopolitiikkaan. Asiasta olisi linjattava kohdassa 1.1.

Tietojohtaminen ry pitää tärkeänä, että jatkuvan toiminnan ja ristiriitatilanteiden ratkaisemiseen tulee olla pysyvä taho, jolla on mandaatti tulkita ja soveltaa strategiset tavoitteet ohjausvälineen tavoitteiden toteutumista. Tässä on keskeinen rooli tiedonhallintalautakunnalla ja sen mandaatin riittäväällä painoarvolla.

Tilastokeskus toteaa, että tiedonhallintalautakunnan tehtävien laajentaminen ohjaukseen ja koordinoitiin muutoinkin kuin tiedonhallintalaissa säädetyn mukaisesti on ongelmallista. Parhaillaan on säädösvalmistelussa Euroopan Unionin tiedonhallintasäädös (Data Governance Act), jossa kuvataan eräitä tiedon käytön edistämistehtäviä, joiden hoitamiseksi tulee nimetä vastuullinen viranomaislainen. Täältäkin kannalta vastuiden osittaminen tiedonhallintalautakunnalle lienee ennen aikaista. Tilastokeskus ehdottaa tavoitteen 1.1 ensimmäisen alatavoitteen poisjättämistä edellä sanotun perusteella.

Lisäksi Tilastokeskus toivoo, että alatavoitteeseen ”Tiedon hyödyntäminen ja avaaminen on otettu osaksi tulossopimuksia” lisätään tieto tarkoitetuista tulossopimusten tekijöistä, ts. ”... osaksi virastojen ja laitosten tulossopimuksia”.

Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet toteaa, että julkisen hallinnon tietoaineistojen avaamista tulee edistää tiiviissä yhteistyössä tiedeyhteisön Avoimen tieteen koordinaation toiminnan kanssa. Tiedonhallintalautakunnan kokoonpanossa tulisi varmistaa riittävä avoimuuden osaaminen ja ymmärrys

tutkimuskentän erityispiirteistä. Tätä voisi tukea Avoimen tieteen kansallisen koordinaation edustajien nimittäminen tiedonhallintalautakuntaan.

Valtiokonttori toteaa, että vastuutahon nimeäminen (tiedonhallintalautakunta), sen tehtävien määrittely ja riittävä mandaatti ovat tärkeitä tehtävässä onnistumisen kannalta. Valtiokonttori ehdottaa pohdittavaksi julkisen hallinnon tietojohdamisen kehittämisen koordinoititehtävän osoittamista tiedonhallintalautakunnalle tai muulle sopivalle taholle.

Valtiovarainministeriö toteaa, että tiedon hyödyntämisen ja avaamisen vieminen osaksi tulossopimuksia on tavoite, jota kannattaa harkita. Tavoitteiden toimeenpanossa tulee muistaa ennemmin informaatio-ohjaus ja sitä tukeva vuoropuhelu. Mainittu verkostomainen yhteistyö ja ekosysteemeihin kytkeytyminen ovat tärkeitä keinoja sidosryhmien tarpeiden tunnistamisessa ja niihin vastaamisessa. Yhteistyö hallinnon sisällä ja hallinnon ja muun yhteiskunnan välillä on jo monen laajemman tai suppeamman hallinnon strategian ydintä. Sen paikkaa voi harkita yhtenä alatavoitteena muissa strategisissa päämäärissä.

Verohallinto toteaa, että ennen tulostavoitteita pitää saada ohjeet, menettelyt ja koulutukset organisaatioille.

Tavoite 1.2 Selkeytetään lait, asetukset ja määräykset sekä periaatteet ja linjaukset yhdenmukaisiksi mahdollistamaan tiedon tehokkaampi hyödyntäminen

Tavoitteen toteutuminen edellyttää systemaattista hallinnonalan lainsäädännön ja muun sääntelyn läpikäyntiä, jolle olisi varattava riittävästi aikaa sekä tarjottava läpikäyntiä tukevia, yhteisiä työkaluja ja menettelytapoja. Velvoite julkishallinnon tietojen avaamiseen lainsäädännöllä on periaatteena kannatettavaa ja myös julkisuuslain mukainen. Toisaalta todetaan, ettei ehdotuksesta käy ilmi, mitä lainsäädännön esteillä tarkoitetaan ja onko tulevaisuudessa julkisen ja julkaistavan tiedon määritelmät tarkoitus yhdistää.

Helsingin kaupungin tietosuojavastaava toteaa, että tulisi selkeästi määritellä, mitä tietoaaineistoja tarkoitetaan avattaviksi ja ohjeistuksessa olisi tärkeää huomioida myös tiedonhallintalain 22 – 24 §:n vaatimukset.

Poliisihallitus toteaa, että tavoite avata kaikki julkisin varoin tuotetut julkisen hallinnon tietoaaineistot, mikäli sitä ei estä joku perusteltu syy on erittäin pitkälle menevä. Tarkastelun ulottaminen tietoaaineistotasolle monimutkaistaisi avaamisen arvioimista ja toteutustapaa merkittävästi, mikä kannattaa ottaa huomioon avoimuuden jatkotoimien kustannusten ja aikataulun tiekartalle sijoittamisessa. Lisäksi tavoitteessa 1.1 tulee täsmentää, mitä hyödyntämisellä tarkoitetaan. Poliisihallitus toteaa, että tavoitteeksi tulisi ottaa, että tiedon avaaminen on turvallista riippumatta käyttötarkoituksesta, johon sitä laillisesti tai laittomasti aiotaan hyödyntää. Tämä sen sijaan, että tavoitteeksi asetettaisiin, että esteitä tiedon turvallisille käyttötarkoituksille ei ole, koska ei voida aukottomasti varmistua, että kaikki mahdolliset avoimen tiedon käyttötarkoitukset ovat turvallisia.

Puolustusministeriö lausuu, että sotilaallisissa konflikteissa vastustaja voi mahdollisesti hyötyä epäselvistä ja vanhentuneista lainkirjauksista, joista voi muodostua poikkeavia toimintamalleja eri organisaatioissa. On ensiarvoisen tärkeää määrittää riittävät ja selkeät vastuut ja toimivaltuudet niin

Puolustusvoimille kuin muillekin turvallisuusviranomaisille. Tieto on yhä merkittävämpi väline kamppailussa. Tämän vuoksi viranomaisilla tulee olla selkeät vastuut ja riittävät toimivaltuudet suojata oma toimintansa niin, että yksilön perusoikeudet ja toisaalta yhteiskunnan turvallisuusintressit ovat tasapainossa ja maanpuolustuksen operaatioturvallisuus on varmistettu.

Suomen Akatemia lausuu, että päätavoitteen 1.2 muotoilua tulisi muuttaa, ei-velvoittavaan muotoon. Tiedon avaamisen tulisi olla lähtökohtaisesti vapaaehtoista. Tieto voi olla salassa pidettävää ja sen julkisuutta voidaan rajoittaa tietosuoja-, tietoturva- tai tekijänoikeussyistä. Jos tietoa avataan, tulee huolehtia, että kaikki nämä näkökohdat tulevat huomioiduiksi tiedoissa kaikilta osin. Muotoiluun tulisi lisätä velvollisuus huolehtia näistä reunaehdoista, jos tietoaineistoja avataan

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry lausuu, että tavoite 1.2 (alataavoite 3) velvoittaa avaamaan kaikki julkisin varoin tuotetut julkisen hallinnon tietoaineistot. Velvoittavuuden laajuus pitää määritellä selkeästi. Tällä on merkittäviä vaikutuksia yliopistojen toimintaan, mikäli velvoittavuus koskee kaikkia tutkimusaineistoja ja opetusmateriaaleja. Näiltä osin tekijänoikeuslainsäädännön tulkintaan ja sen vaikutuksiin tavoitteen toteutumisessa tulee kiinnittää huomiota.

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy toteaa, että velvoitteiden laajentamisen yhteydessä pitää kuitenkin tarkkaan miettiä kustannus-hyöty -suhde mahdollisille uusille velvoitteille. Esimerkiksi tutkimustiedon osalta on nyt PSI-direktiivin kansallisessa implementoinnissa esitetty, että uusi datalaki koskee vain jo avattu tutkimustietoa. Vastaava rajausta olisi hyvä pitää myös muissa tulevilla säädöksissä. Yhdenmukaiset sopimus- ja lisenssiehdot eivät myöskään välttämättä toimi kaikissa tilanteissa ja niissä tarvittaisiin tapauskohtaista joustavuutta. Vaikutuksissa mainittu aiempien suljettuna olevien aineistojen avaaminen pitää myös voida harkita tapauskohtaisesti.

Teknologiategollisuus ry toteaa, että keskeinen muutosta vaativa säännös on julkisuuslain 16 § 3 momentti, jossa GDPR:n lähtökohdille vieras viranomaisen varmistumisvelvoite tiedon käsittelyperusteesta haittaa tiedollisen itsemääräämisoikeuden toteutumista. Lisäksi tulee vahvistaa, että tiedot on aina saatava sähköisessä, yhteensopivassa muodossa.

Tieteellisten seurain valtuuskunta toteaa, että heidän rooli esimerkiksi tavoitteiden 1.2:n ja 1.3:n toteutumisessa julkisin varoin tuotetun tutkimustiedon avaamisessa ja kansainvälisessä yhteistyössä on keskeinen avoimen tieteen ja tutkimuksen kansallisen koordinaation vastuutahona.

Tietosuojavaltuutetun toimisto muistuttaa, että julkisen hallinnon henkilötietojen toissijaisen käytön käsittelyn perustasta on säädettävä laissa yleisen tietosuojasetuksen mukaisesti 6 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Tällaisessa lainsäädännössä on määriteltävä yhteensopivat käsittelytarkoitukset ja sen on muodostettava demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätön ja oikeasuhteinen toimenpide 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseksi.

Lisäksi Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että päätavoitteen 1.2 alataavoitteen, jonka mukaan lainsäädäntö ja määräykset velvoittavat avaamaan kaikki julkisin varoin tuotetut julkisen hallinnon tietoaineistot, uudelleen muotoilua olisi syytä harkita. Sen sijaan, että velvoitetaan avaamaan, mikäli sitä ei estä joku perusteltu syy, tulisi toimijoita velvoittaa suunnittelemaan avaaminen niin, että siinä huomioidaan kyseiset suojattavat intressit ja oikeudet. Esimerkiksi yleinen tietosuojasetus ja muu tietosuojalainsäädäntö ei ole avaamisen este, vaan nimenomaan sen mahdollistaja, kunhan suunnittelu tehdään lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Tilastokeskus toteaa, että tiedon luovuttamiseen ja avaamiseen liittyvien sopimus- ja lisenssiehtojen yhtenäistämisen sijaan voisi puhua sopimus- ja lisenssiehtojen standardimallien luonnista ja niiden käyttöönotosta. Esimerkki sopivasta käyttöönotettavasta suositusmallista on ollut JHS-järjestelmän tuottama JHS 189 suositus Avoimen tietoaineiston käyttöluupa (CC Nimeä 4.0).

Tulanet toteaa, että tavoitteessa käytetty termi ”julkisen hallinnon tietoaineistot” jättää epäselväksi koskeeko se myös tutkimusorganisaatioissa tuotettavia tutkimusaineistoja. Avoimen datan direktiivi edellyttää niiden osalta vain sellaisten aineistojen avaamista, jotka avataan jo muista syistä. Kaiken julkisin varoin tuotetun tutkimusdatan avaaminen ei ole realistista eikä tarkoituksenmukaista, koska tutkimusdatan hyödyntäminen voi olla hyvin vaativaa ja edellyttää syvää asiantuntemusta tai vaatia raakadatan jalostamista valmiiksi tietotuotteiksi. Tulanet ehdottaa kirjausta, joka olisi linjassa Avoimen datan direktiivin kanssa. Resurssien rajallisuuden takia tietoaineistojen avaaminen tulisi voida priorisoida niiden hyötypotentiaalin ja vaikuttavuuden perusteella.

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto toteaa, että kohdassa 1.2 esitetty alatavoite kaikkien julkisin varoin tuotettujen julkisen hallinnon tietoaineistojen lakisääteisestä avaamisesta merkitsisi myös julkidiaarien luomista. Tämä aiheuttaa merkittävästi tietojärjestelmäkustannuksia, koska salassa pidettävä aineisto on kyettävä erottamaan ja turvaamaan. Julkidiaarien tehokas hyödyntäminen edellyttäisi myös luokitusten ja metatietojen yhdenmukaistamista (tavoite 3.1). Lisäksi tarvitaan varmistuksia, että tiedot on varmuudella luokiteltu oikein, ennen kuin niitä julkistetaan automaattisesti. Tämä tarkoittaa manuaalista työtä, ellei käytössä ole esim. älykästä algoritmia, joka tunnistaisi asiakirjoissa olevat henkilötiedot tai liike- tai turvallisuussalaisuudet.

Valvira toteaa, että käytännön toimeenpanon kannalta erityisesti tavoite 1.2 on haastava. Konkretisointia vaatisi muun muassa virastojen sopimus- ja lisenssiehtojen yhtenäistäminen. Valmistelisiko VM yhteisesti käytettävät mallit sopimuksia ja lisenssiehtoja varten ja miten varmistettaisiin, että yhteiset mallit ovat soveltuvia eri tilanteisiin?

Verohallinto toteaa, että perustelluksi syyksi tiedon avaamisen esteelle pitäisi erikseen mainita myös, ettei tiedon avaamiselle nähdä käyttötarvetta, ettei muodosteta turhaa työtä viranomaisille. Kustannusseuraamukset on siis huomioitava, samoin nykyinen infrastruktuuri, jota ei ole suunniteltu laajamittaiseen kyselykäyttöön viraston ulkopuolelta. Lisäksi harkinnanvaraiseksi esteeksi ehdotetaan lisättävän ”laadulliset syyt”, eli esim. jos tietoa hallinnoiva viranomainen tiedostaa puutteita tiedossa. Lisäksi tulee huomioida myös IT-toimittajan sopimus- ja lisenssiehdot, jotka nykyisin rajaavat tietojen jakamista.

Tavoite 1.3 Tiedon hyödyntämiseksi ja avaamiseksi tehdään laajasti yhteistyötä yli sektorirajojen julkisen, yksityisen ja 3. sektorin kesken sekä kansainvälisesti

Tiedon hyödyntämisen edistämiseksi yhteistyö eri toimijoiden välillä nähdään tärkeänä. Tavoitteen toteutuminen edellyttää yhteistyöverkostojen ja ekosysteemien toiminta- ja hallintamallien kansallista kehittämistä sekä hyvien käytänteiden laajaa jakamista erityisesti yksityisen ja julkisen sektorin välisen yhteistyön kehittämisessä.

Samalla on arvioitava sekä kansallisen että EU:n lainsäädännön ja sääntelyn yhteistyölle asettamat reunaehdot. Esimerkiksi EU data-avaruuksien kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää teollisuudelle.

Suomen rooli edelläkävijänä pidetään hyvänä tavoitteena, mutta käytännön toteutuksessa on huomioitava pienen maan rajalliset resurssit kansainvälisessä työssä sekä omien kansallisten etujen priorisoiminen hyvinkin laajalla toimintakentällä.

Fimea toteaa, että tavoite on viraston kannalta kannatettava, mutta toimeenpanon osalta haasteeksi muodostuvat työhön kohdistettavat resurssit ja osaaminen. Vaatii erillistä panostusta henkilöstön kouluttamiseen ja tavoitteiden sitomista osaksi muuta EU yhteistyötä. Irrallisena kokonaisuutena asiaa ei ole realistista lähteä edistämään.

Liikenne- ja viestintäministeriö huomauttaa, että EU-tasolla tehdään tai ollaan suunnittelemassa vastaavia tietopoliittisia toimia. Jotta kansalliset toimet olisivat vaikuttavia ja kustannustehokkaita, on ne sovittava yhteen EU-tason toimien kanssa. EU-tason työn aikataulu on usein vaikeasti ennakoitavissa, mikä tulee ottaa huomioon valittujen keinojen joustavuudessa.

Suomen Akatemia lausuu, että päätavoitteen 1.3 toteuttaminen edellyttäisi tietosuoja-asetuksen nykyisen tulkintakäytännön muuttumista sallivammaksi. Sinällään tietosuoja-asetuksella on kaksi päämäärää: yksilöiden henkilötietojen suojaaminen sekä tietojen vapaan liikkuvuuden varmistaminen, joten tulkintalinjan muutos on täysin mahdollinen.

2. Teema: Strategia ja toiminta

Ovatko teeman 2 tavoitteet realistisia ja toimeenpantavissa organisaatiosi näkökulmasta?

Teeman 2 tavoitteet katsottiin tärkeiksi, kannatettaviksi ja laillisuusvalvonnan sekä hyvän hallinnon näkökulmasta keskeisiksi. Asiakaslähtöisyys ja sen parantaminen koettiin olevan tiedon hyödyntämisen ja avaamisen ydin lähtökohta. Tavoitteita soveltaessa tulee kuitenkin kohdentaa erityishuomiota eri toimialojen erityispiirteisiin ja asiakastarpeiden moninaisuuteen, jotka voivat osin olla ristiriitaisia. Palvelutarpeen määrittely tulisi arvioida kohdennetusti ja palveluperiaate toteutettava saavutettavuuskriteereitä noudattaen.

Tavoitteisiin sisältyvät disinformaatio- ja tietoturvakohdat nähtiin haasteellisina, jotka vaatisivat vielä konkretisointia, selvennystä ja ohjeistusta.

Tiedon avaamisen vaikutusten ja vaikuttavuuden mittaamiseen tulisi kehittää yhteiset kriteerit ja menettelyt. Samoin muihinkin alatavoitteisiin tulisi työstää yhteisesti menettelyjä ja käytäntöjä.

Arene toteaa, että strategiassa tulee huomioida, että korkeakoulut ja muut julkiset toimijat ovat myös tiedon hyödyntäjiä eivät ainoastaan tiedon tuottajia. Julkisten tietojen avaaminen auttaa esimerkiksi ammattikorkeakoulujen aluekehitystehtävää.

Helsingin kaupungin näkökulmasta valtion virastojen kuten Tilastokeskuksen tiedon entistäkin ajantasaisempi ja maksuton saatavuus voisi mahdollistaa nopeampia kokeiluja sekä tätä kautta systemaattista tilastotietojen rikastamista

ajantasaisella kuntalaisia, yrityksiä ja kuntaa koskevalla datalla sekä kaupunkien tilannekuvajohtamiseen ja tutkimukseen liittyvien kyvykkyyksien paremmalla ja vaikuttavammalla hyödyntämisellä julkisen hallinnon tiedon jalostamisessa ja hyödyntämisessä.

Laurea-ammattikorkeakoulu lausuu, että tavoitteet ovat kannatettavia, mutta asiakkaiden tarpeet näyttäytyvät tavoitteissa yksioikoisesti määriteltävissä olevina. Organisaatiot toimivat ristiriitaisten tarpeiden aallokossa, jossa kestävä, yhteiskunnallista vaikuttavuutta voi olla haastavaa ennalta hahmottaa kovin selkeästi. Ammattikorkeakouluilla on usein yritysten kanssa yhteistyötä, mikä vaikuttaa tiedon avaamisen ja hyödyntämisen mahdollisuuksiin.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että tiedon tarjoaminen avoimena tietona mahdollistaa tiedon yhdistelyn ja muokkaamisen edelleen, mikä voi johtaa myös siihen, että yhteiskunnassa levitetään tahallisesti tai tahattomasti väärää tietoa, kun ei ole tiedostettu lähtöaineiston puutteita. Eettiset periaatteet, tilannearviot tai toimintaehdotukset eivät tätä välttämättä estä. Disinformaation levittämisen estämistä ei kaikilta osin liene mahdollista tavoitella tai sen toteuttamiseksi tarvittaisiin tuntuvasti lisäresursseja.

Puolustusministeriö lausuu, että päätavoite ja siihen liittyvät alatavoitteet ovat erittäin kannatettavia. Puolustusvoimat tuottaa mm. maanpuolustustahdon näkökulmasta merkittävää tietoa. Suuri osa Puolustusvoimien tiedosta on toiminnan luonteesta johtuen salassa pidettävää, mutta suurena ja läpileikkaavana organisaationa Puolustusvoimat tuottaa myös sellaista tietoa, jota voidaan hyödyntää Puolustusvoimien ulkopuolella. Tästä esimerkkinä erilaiset tutkimukset.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä PPHYKY lausuu, että pää- ja alatavoitteissa on kirjattu tiedon jakamisesta. Kuitenkin "Vaikutus"-kohdassa on rajattu tiedon jakaminen julkisille toimijoille. Mielestämme tiedon jakamisessa tulee pitkällä tähtäimellä arvioida mahdollisuuksia myös tiedon jakamiseen muiden kuin julkisen sektorin toimijoiden käyttöön.

Suomen ympäristökeskus SYKE lausuu, että tavoitteen kuvauksessa on nostettu esille vain kansalaiset ja yritykset. Jotta asiakasnäkökulmaa voidaan toteuttaa, tulee organisaatioiden 1) tunnistaa asiakkaat ja 2) selvittää keskeisimmät tarpeet. Tämä on resursseja vaativa ja osin haastavakin tehtävä, etenkin avoimen datan käyttäjien osalta. Voisi myös pohtia, tulisiko yhdeksi tavoitteeksi linjata, miten avoimen datan käyttäjiä saa seurata ja mitä tietoja käyttäjistä saa kerätä, kun käyttäjätietojen kerääminen on aiemmin katsottu olevan avoimen datan periaatteiden vastaista.

Lisäksi Suomen ympäristökeskus SYKE lausuu, että tiedon yhteiskunnallisen arvon ja hyötyjen tunnistaminen on tärkeä nosto, jonka voisi 2. teemassa nostaa jopa ensimmäiseksi. Voisiko yhtenä strategisena tavoitteena olla myös yhtenäisten menetelmien ja käytäntöjen kehittäminen vaikuttavuuden arviointiin siten, että menetelmiä olisi kuitenkin mahdollista muokata eri virastojen/organisaatioiden omiin, esimerkiksi strategioissa mainittuihin vaikuttavuustavoitteisiin sopiviksi? Tiedon avaamisen vaikutukset tulee kuitenkin nähdä laajasti, mikä toki tuo haastetta vaikuttavuusmittareiden laadintaan.

Tavoite 2.1 Asiakkaiden tarpeet ja asiakaslähtöisyyden parantaminen ovat tiedon hyödyntämisen ja avaamisen lähtökohta

Asiakaslähtöisyyden suunnittelu ja toteuttaminen tehokkaasti edellyttävät asiakkaiden ja heidän tarpeiden määrittelyä. Asiakaslähtöisyys on hyvä tavoite, kun tavoitteita ja toimenpiteitä pitää priorisoida. Näin vältetään panostamasta tietovarantojen avaamiseen, joihin ei liity hyödyntämistarpeita. Asiakaslähtöisyyttä voi lisätä ottamalla asiakasryhmiä mukaan palveluiden määrittelytyöhön. Myös yhteiskunnallinen vaikuttavuus on tärkeä ja priorisoitava näkökulma. Toisaalta nousi esille, että asiakaslähtöisyyden parantaminen tiedon avaamisen lähtökohtana ja velvoite avata kaikki julkisin varoin tuotetut julkisen hallinnon tietoaineistot ovat ristiriitaisia tavoitteita.

Fimea ehdottaa lisättäväksi selkeästi maininta yhteistyöstä eri organisaatioiden välillä: Organisaatiot ovat yhteistyössä tunnistaneeet ja kuvanneet tarvittavan tiedon asiakastarpeita vastaavien palveluiden kehittämiseksi ja uudenlaisten palveluiden synnyttämiseksi myös koko yhteiskunnan kannalta. JA Organisaatioissa on yhteistyössä määritelty, miten tietoa hyödyntämällä ja avaamalla voidaan kehittää paremmin asiakkaiden tarpeisiin vastaavia palveluita.

Liikenne- ja viestintäministeriö toteaa, että tavoitetta 2.1 voisi vielä selkeyttää siten, että tiedetään, mitä "asiakkaalla" tarkoitetaan. Tarkoitetaanko asiakkaalla julkista palvelua käyttävää henkilöä, jonka tietoja kerätään, vai tietopalvelun asiakasta, joka haluaa hyödyntää tietoja? Kun julkista palvelua käyttävä henkilö on luonnollinen henkilö, hänen oikeuksien toteutumisen toimeenpanoa omien tietojensa hallinnassa edistäisi omadata-malli. Tältä osin tavoitteeseen voisi sisällyttää näkökulmia, joita on tavoitteessa 3.5.

Oikeuskanslerinvirasto pitää sanottuja pyrkimyksiä asiakaslähtöisyyteen erittäin tärkeinä ja laillisuusvalvonnan näkökulmasta keskeisinä. Perustuslain 21 §:ssä säännellyt oikeusturvan ja hyvän hallinnon takeet sekä hallintolain 2 luvussa säädetty hyvän hallinnon perusteet, muun muassa palveluperiaate ja palvelun asianmukaisuus sekä neuvontavelvollisuus, ovat merkityksellisiä myös tiedon hyödyntämistä ja avaamista koskevien tavoitteiden täytäntöönpanossa. Jo hallintolain esityöt (HE 72/2002 vp) lähtevät siitä, että asioinnin järjestämisen keinoja ja laajuutta tulisi pyrkiä arvioimaan erityisesti palvelujenkäyttäjänä olevien henkilöiden ja yhteisöjen tarpeiden kannalta

Oikeusrekisterikeskus lausuu, että on tärkeää huomioida asiakkaiden tarpeet ja asiakaslähtöisyys, kun lähdetään kehittämään tiedon hyödyntämistä ja avaamista. On kuitenkin huomioitava, että asiakkaiden tarpeet voivat olla varsin ristiriitaisia toisiinsa nähden. On kuitenkin pyrittävä siihen, että tulevaisuudessa iso osa asiakkaiden palvelutarpeista voidaan täyttää avoimen datan avulla helposti ja oikea-aikaisesti.

Opetushallitus toteaa, että eniten kiinnostava master data -tyyppinen asiakkaita ja/tai asiakastarpeita kuvaava tieto on hankalasti hyödynnettävissä johtuen joko tietoihin liittyvästä erityislainsäädännöstä tai tietosuoja-asetuksen sisällöstä. Ristiriitaiseksi voi nähdä tarpeen hyödyntää laajasti tietoja ja toisaalta suojata yksittäisten henkilöiden tietoa. Tietojen hyödyntämiseen liittyy raskaita käyttöönottoprosesseja ja resurssien kattamiseksi Opetushallitus laskuttaa asiakasta esim. rajapintojen rakentamiseen liittyvistä kustannuksista ja rajapinnan ylläpidosta. Avointen rajapintojen kehittämistyöhön ei ole kohdistettu riittävästi

resursseja. Yhtenäiset, valtakunnalliset käytännöt, mallit ja ratkaisut helpottaisivat organisaatiokohtaista työmäärää.

Suomen Kuntaliitto ry lausuu, että asiakastarpeiden tunnistaminen tulee tapahtua lähellä asiakasrajapintaa. Kansallisen näkemyksen muodostaminen asiakastarpeista ja sen mittaaminen tiedon hyödyntämisen näkökulmasta pitäisi olla osana tavoitteita. Tässä tulee tunnistaa liitoskohdat julkisen hallinnon digitalisaation mittareihin. Kuntien näkökulmasta oleellista on, että tavoitteet konkretisoituvat ja tukevat palvelutoimintaa ja sen johtamista. Vaikutusten osalta olisi hyvä tunnistaa, että myös kuntalaiset ovat hallinnollisen taakan keventämisen kohteita, eivät vain yritykset.

Sisäministeriö lausuu, että tavoite 2.1 Asiakkaiden tarpeet ja asiakaslähtöisyyden parantaminen ovat tiedon hyödyntämisen ja avaamisen lähtökohta. Tavoitteiden toteuttaminen ei saisi johtaa organisaatioiden hallinnollisen taakan tarpeettomaan kasvamiseen. Esimerkiksi alatavoite, jossa ”organisaatiot ovat tunnistaneet ja kuvanneet tarvittavan tiedon asiakastarpeita vastaavien palveluiden kehittämiseksi ja uudenlaisten palveluiden synnyttämiseksi myös koko yhteiskunnan kannalta”, on omiaan johtamaan erilaisiin hankkeisiin, projekteihin ja työryhmiin, joiden tuottama lisäarvo on ennen niiden perustamista tarkoin arvioitava. Vastaavasti esimerkiksi alatavoite, jonka mukaan ”organisaatioissa on laadittu tiedon hyödyntämisen ja avaamisen toimenpideohjelma” olisi syytä vielä arvioida myös sen mahdollisesti aiheuttaman turhan hallinnollisen taakan kannalta. Osa teemassa mainituista tavoitteista, alatavoitteista ja niiden vaikutuksista jää yleisluonteisiksi ohjelmajulistuksiksi ilman tosiasiallista sisältöä.

Suomen Yrittäjät ry esittävät, että yritysten asemaa niin tietoon perustuvien viranomaispalvelujen asiakkaina kuin avattavan tiedon hyödyntäjinä alleviivattaisiin kohdassa 2.1.

Valtiovarainministeriö toteaa, että asiakkuuteen liittyvä tavoite vaikuttaa sisällöllisesti pikemmin julkisen hallinnon omien palveluiden palvelulupaukselta kuin tiedon avaamiseen liittyvältä palvelulupaukselta. Julkinen hallinto ei voi ottaa lopulta vastuuta yritysten tuottamien palveluiden asiakaslähtöisyydestä.

Tavoite 2.2 Tiedon yhteiskunnallinen arvo ja vaikuttavuus sekä hyödyntämisen ja avaamisen tuomat hyödyt on tunnistettu

Tiedon yhteiskunnallista vaikuttavuutta pidetään tärkeänä ja priorisoitavana näkökulmana. Tiedon avaamisen ja hyödyntämisen vaikutuksia ja vaikuttavuutta yhteiskunnassa tulee seurata ja arvioida. Tämä edellyttää yhteisten, vertailukelpoisten kansallisten menetelmien ja toimintamallien kehittämistä. Lausunnoissa nostettiin esille, että vaikutusten arviointi on haasteellista – millä taholla on tähän kyvykkyyttä, osaamista ja resursseja? Miten taataan tarjottavien tietopalveluiden kustannus/hyöty vastaavuus?

DVV arvioi, että Suomessakin on jo tehty merkittäviä viranomaistiedon avauksia, mutta näiden toimien vaikuttavuutta, myös dynaamista, voisi pyrkiä nyt useamman vuoden aikaperspektiivillä vielä selvittämään ja mittaamaan, minkä selvitysten tuloksia voitaisiin hyödyntää tiedon avaamisen ja hyödyntämisen toimenpiteiden kohdentamisessa.

Poliisihallitus toteaa, että yhteiskunnallisen arvonmäärityksen kriteeristö tulisi kytkeä yhteen tiedon pitkäaikaista säilyttämistä tai arkistointia koskevan

sääntelyn ja periaatteiden kanssa. Lisäksi tavoitetta olisi eduksi rikastaa tietojohdoisuuden merkityksellä. Tietojohdamiseen, tiedolla johdamiseen ja tiedon johdamiseen liittyviä ulottuvuuksia olisi tarpeen painottaa strategisissa tavoitteissa enemmänkin.

Tilastokeskus toteaa, että alatavoitteiden osalta epäselväksi jää millä kaikilla toimijoilla on seurannan ja arvioinnin sekä esimerkkien keräämiseen ja avoimesti jakamisen velvoitteet tietoa tuottavien organisaatioiden lisäksi. Tässä tavoitteessa kirjatut toimet saattaisivat sopia tiedonhallintalautakunnan nykyiseen rooliin, joten lautakunnan voisi mainita tässä yhteydessä.

Tulanet toteaa, että seuraamisen, arvioinnin ja hyvien käytäntöjen levittämisen lisäksi tietoaineistojen hyödyntämistä voidaan tukea myös tutkimuksen ja kehittämisen keinoin. Esimerkiksi tutkimuslaitoksilla on tähän tarvittavaa osaamista.

Tavoite 2.3 Tiedon hyödyntäminen ja avaaminen on osa organisaatioiden tavoitteita ja strategiaa

Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen sisällyttämistä osaksi organisaatioiden strategiaa ja toimenpideohjelmien luomista pidetään edellytyksenä ylätasoin tavoitteiden toteutumiselle. Toisaalta jää avoimeksi, miten eri organisaatioiden toimenpideohjelmat käytännössä laadittaisiin ja miten niiden laadinta ja toteuttaminen koordinoitaisiin.

Sisäministeriö lausuu, että ensimmäiseen alatavoitteeseen tai erilliseksi alatavoitteeksi voisi lisätä maininnan, että tiedon avaamisen turvallisuusvaikutustenarviointi on osa tavoitteita, strategiaa ja toimenpideohjelmaa.

Tulanet toteaa, että avoimen tieteen kansallisen koordinaation piirissä on laadittu ja laaditaan avoimuutta tukevia linjauksia, joiden toteutus jossain määrin vastaa tavoitteessa mainittua toimenpideohjelmaa. Kansallinen koordinaatio ja yhteistyö on siten tässäkin tarpeen.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että tavoitteet 2.3 ja 2.4 liittyvät olennaisesti organisaatioiden tiedolla johdamisen strategiaan ja kyvykkyyteen. Työ- ja elinkeinoministeriö ehdottaa tavoitteiden yhdistämistä ja terävöittämistä sekä tavoitteen asettamista teeman 2 ensimmäiseksi tavoitteeksi.

Valtiovarainministeriö toteaa, että tavoitteissa mainitaan konkreettisenä toimena, että organisaatioilla tulee olla erityinen tiedon hyödyntämisen ja avaamisen toimenpideohjelma. Erillisessä toimenpideohjelmassa on se vaara, että sen tavoitteet eivät valtavirtaistu koko organisaation toimintaan. Voi olla vaikuttavampaa, jos tiedon hyödyntämisen ja avaamisen tavoitteet nivotaan yhteen kunkin organisaation strategiaan ja muihin keskeisiin suunnitteluasiakirjoihin. Huomioita tulee kiinnittää myös tietojen hyödyntämiseen.

Tavoite 2.4 Tiedon avaaminen, tietoperusteinen päätöksenteko ja johtaminen ovat osa normaalia toimintaa, prosesseja ja toimintakulttuuria

Tietoperusteinen päätöksenteko ja johtaminen nähdään jo osin olevan osa normaalia toimintaa, prosesseja ja toimintakulttuuria. Lisäksi tiedon avaamiseen pyritään silloin, kun se tukee organisaation ja yhteiskunnan tavoitteita, mutta se ei sinällään ole itseisarvo. Kannustimien kaikkeen toimintaan pitää aina olla tasapainoisia ja huomioida organisaation monenlaiset roolit.

Lisäksi tavoitteen vaikutuksissa olevan kohdan ”*Julkisen hallinnon organisaatioiden toiminta ei perustu mielipiteisiin, luuloihin ja arvauksiin, vaan entistä enemmän tiedosta jalostettuun informaatioon ja ymmärrykseen*” nähdään olevan varsin suoraviivaisesti todettu, koska päätökset perustuvat myös poliittiseen harkintaan ja nykyisinkin viranomaistoiminta perustuu tietoon ja virkavastuulla tehtyyn selvitykseen.

Puolustusministeriö lausuu, että tavoite, jonka mukaan organisaatioissa on määritelty kannustimia tietoa hyödyntävän toimintakulttuurin omaksumiselle, on hyvä, mutta ei riittävä. Voisi olla mahdollista myös edellyttää, että lainsäädäntötyössä sekä valtioneuvoston selontekoja ja periaatepäätöksiä laadittaessa olisi tarvittaessa kyettävä verifioimaan myös niiden taustalla oleva tiedon käyttö (esimerkiksi tutkitun tiedon lähteet). Oman tutkimustoiminnan ei tarvitse olla laaja-alaista, mutta sen on oltava riittävää tiedon vastaanottokyvyn varmistamiseksi tulevaisuudessa.

Tieteellisten seurain valtuuskunta toteaa, että TSV ja sen yhteydessä toimivat TENK ja TJNK ovat panostaneet etenkin tieteen ja tutkitun tiedon vastuullisuuteen (tavoitteet 2.4. ja 2.5.) tieteen hyviä käytänteitä, tieteen avoimuutta, korkeaa laatua ja julkisuutta sekä tiedekasvatusta edistävällä koulutuksella, neuvonnalla ja monipuolisella viestinnällä systemaattisesti ja jo useita vuosia.

Tavoite 2.5 Tietoa käytetään vastuullisesti ja väärän tiedon levittämistä yhteiskunnassa torjutaan

Tiedon vastuullinen käyttö on perustavoitteena selvä, mutta sen realisoituminen edellyttää ohjeistusta sekä eettisten periaatteiden luomista ja jalkauttamista. Nämä ovat monelle organisaatiolle yhteisiä haasteita, joten kansallisen tason panostus näihin teemoihin on kaikille hyödyllistä ja luo kokonaistehokkuutta. Lisäksi tiedon avaamiseen luotavien yhteisten eettisten periaatteiden määrittelyssä on hyvä tunnistaa jo olemassa olevat periaatteet ja toimijat.

Tietojen väärinkäytön riskien tunnistaminen edellyttää organisaatioilta hyvää ennakointikykyä ja yhteistyötä, jotta myös eri lähteistä saatavien tietojen yhdistämisestä syntyvät riskit pystyttäisiin tunnistamaan ja hallitsemaan. Tämä koskee erityisesti tavoitteessa mainittuja yhteiskunnan kriittisten toimintojen edustajia, mutta myös hyvin laajasti muunkinlaista tietoa tuottavia organisaatioita, koska niissä pitää kyetä tunnistamaan tietojen käytön yhteisvaikutuksia.

Disinformaation vastaisia toimia pidetään hyvinä ja kannatettavina, mutta toimille tulisi määrittää selkeä vastuutaho ja taata resurssit.

Aalto-yliopiston toteaa, että muut tavoitteet ovat realistisia ja vaikuttavia, mutta tavoite on luonteeltaan enemmänkin yhteiskuntapoliittinen ja sellaisena eroaa muista tavoitteista korostaessaan myös tiedon käyttäjän vastuuta.

Liikenne- ja viestintäministeriö lausuu, että tavoitteessa 2.5 tulisi kiinnittää huomiota väärän tiedon levittämisen torjuntaan. Tämä tavoite tulisi rajata tarkkaan, jotta tavoitteen perusteella ei syntyisi esimerkiksi sananvapautta taikka muita perusoikeuksia rikkovaa mallia.

Luonnonvarakeskus (Tietoryhmä) lausuu, että tutkimustyöllä on omat kansainväliset ja kansalliset (TENK) eettiset ohjeet, mitkä on hyvä muistaa kohdan 2.5 yhteydessä.

Open Knowledge Finland ry (OKFI) lausuu, että tietoa avattaessa mahdolliset tiedon virheet tai puutteet tulevat näkyvämmiksi. Tämä on kynnys avaamiselle, mutta toisaalta avaamisen yleistymisen nostaa omia laatutavoitteita, jotta tietoaineiston voi luottavaisin mielin avata. Tästä huolimatta virheitä tulee tapahtumaan, joten kulttuuriin on omaksuttava tiedon päivitys, virheiden korjaaminen ja anteeksi pyytäminen. Tämän kaiken taustalla on tärkeää, että itse avatun datan taustat, eli keruumenetelmät, analyysimenetelmät, yms on dokumentoitu, versioitu ja arkistoitu. Onneksi tällaisia käytäntöjä on kehitetty, ja niitä voidaan valtionhallinnossakin ottaa käyttöön.

Poliisihallitus pitää erittäin kannatettavana, että ensiksi laaditaan yhteiskunnan kriittisten toimintojen edustajien kanssa erityisesti tiedon yhdistelyn aiheuttamista riskeistä tilannearvio ja vasta sen perusteella toimintaehdotukset. Lisäksi on syytä kiinnittää erityistä huomiota, että mahdollisesti avattavien tietoaineistojen käyttäjät voivat yhdistellä tietoja myös epäeettisin tavoin.

Sisäministeriö lausuu, että tavoite 2.5 Tietoa käytetään vastuullisesti ja väärän tiedon levittämistä yhteiskunnassa torjutaan. Pää tavoitteessa todetaan, että ”väärän tiedon levittämistä yhteiskunnassa torjutaan”. Alatavoitteessa puolestaan, että ”väärän tai tarkoituksellisesti harhaanjohtavan tiedon eli disinformaation levittämistä yhteiskunnassa torjutaan yhteistyössä” ja vaikutusarviossa että ”väärän ja harhaanjohtavan tiedon määrä yhteiskunnassa vähentyy”. Kuvatun kaltaisten kirjausten suhteen on erittäin vaikea päätellä, mitä tosiasiallisesti ollaan tekemässä, ovatko toimet riittäviä ja vastaavatko siten tavoitetta. Viimeisessä alatavoitteessa esitetään laadittavaksi yhteiskunnan kriittisten toimintojen edustajien kanssa tilannearvio ja toimintaehdotukset erityisesti tiedon yhdistelyn aiheuttamista riskeistä. Ennen kuin tietoaineistoja avataan vapaaseen julkiseen käyttöön, tulisi tietoaineistojen avaamiseen liittyvät turvallisuusriskit arvioida.

Suomen Yrittäjät ry lausuu, että samalla kun julkisia tietovarantoja saatetaan nykyistä avoimempaan ja hyödynnettävämpään muotoon, on tärkeää kiinnittää huomiota tiedon turvalliseen ja vastuulliseen käsittelyyn, jotta tietosuojaja liikesalaisuudet eivät vaarannu. Siksi on keskeistä jaettava eettisten pelisääntöjen määrittelyyn ja vakiinnuttamiseen niin tiedon avaajien kuin hyödyntäjien kesken sektorista riippumatta. Toivommekin, että eettisten periaatteiden yhteismuotoilusta julkisten toimijoiden ja yritysten kesken linjattaisiin kohdassa 2.5.

Tietosuojavaltuutetun toimisto toteaa, että päätavoite 2.5 on erityisen kannatettava ja tiedon käsittelyn riskien hallinnan tulee olla kattavaa. Alatavoitetta, jonka mukaan organisaatioissa on käyttöoikeuksien määrittely, mihin niiden tietoja saa käyttää tai yhdistää, voisi laajentaa poistamalla maininnan käyttöoikeuksista. Käyttöoikeudet ovat vain yksi keino määrittellä ja rajata tiedon käsittelyä.

Tilastokeskus toteaa, että ensimmäinen alatavoite on yllättävä, tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen on toki olemassa yhteiset eettiset periaatteet kirjattuna mm. asiaa koskeviin lakeihin. Termin ”luotu” sijasta voisi käyttää termiä ”koottu yhteen” Muutoinkin tavoitteista osa on sellaisia, jotka jo on lainsäädännössä toteutettu. Alatavoitteiden osalta on epäselvää, ketä ovat yhteiskunnan kriittisten toimintojen edustajat tässä kontekstissa taikka keiden vastuulla olisi torjua disinformaatiota.

3. Teema: Tiedon hallinta

Ovatko teeman 3 tavoitteet realistisia ja toimeenpantavissa organisaatiosi näkökulmasta?

Teeman 3 tavoitteita pidetään realistisina. Lisäksi todetaan, että tiedonhallintalain toimeenpano kattaa jo osan näistä tavoitteista ja on tärkeää kytkeä tavoitteet viranomaisen tiedonhallinnan vastuisiin ja menettelyihin, joista säädetään tiedonhallintalaissa ja sen nojalla annetuissa asetuksissa.

Tiedon tuottaminen tietovarantoihin ja varantojen ylläpito vaatii osaamista, ja tämä työ tulee resursoida riittävällä tavalla. Kyseessä on kriittinen tehtävä, joka edellyttää vahvaa osaamista ja ymmärrystä tiedon substanssista sekä käytön prosesseista. Lisäksi tulisi kiinnittää huomiota siihen, että tietovarantojen ja rajapintojen kehittämisessä ja ylläpidossa pyrittäisiin mahdollisimman korkeaan automatisointiasteeseen.

Maahanmuuttovirasto lausuu, että teemassa esitetyt tavoitteet ovat tärkeitä ja toimeenpantavissa. Tavoitteet ovat vahvasti kytköksissä tiedonhallintalain tavoitteisiin. [...] Tietosuoja- ja tietoturvariskit on huomioitava tarkkaan, kun siirrytään laajasti keskitettyihin yhteisiin tietovarantoihin. Esimerkiksi tietojen anonymisointiin liittyvät yhteiset periaatteet ja ohjeet sekä varautumissuunnitelmat ovat hyviä konkreettisia keinoja tietomurtoriskien ja väärinkäytösten haittojen minimoimisessa. [...] Yhteiset kansalliset laatukriteerit ovat tärkeitä, jotta tietojen yhteentoimivuus ja eheys voidaan varmistaa laadukkaasti ja turvallisesti. Laatukriteerit on konkretisoitava yhteistyössä eri julkisen hallinnon organisaatioiden kanssa esimerkiksi JHS-suosituksia vastaavasti tulevaisuudessa. Olemassa olevia teknisiä ratkaisuja ja tietoinfrastruktuuria on pyrittävä hyödyntämään, jotta keskitettyihin ja yhteisiin tietovarantoihin siirtyminen saadaan toteutettua kustannustehokkaasti.

Open Knowledge Finland lausuu, että kun organisaatiot veloitetaan tuottamaan tietoa tietovarantoihin, on syytä mitata ja tutkia, mitä tietoa tuotetaan ja mille tiedolle on kysyntää. Mahdollisia sovelluksia käyttäjät kyllä rakentavat orgaanisesti avoimen tiedon päälle, joten käyttämisen organisoinnista ei tarvitse olla niin huolissaan. Näitä tuloksia on aktiivisesti hyödynnettävä tietotyön kehittämiseen. Tämä on tärkeämpää kuin se, että varanto on keskitetty; myös hajautetut järjestelmät toimivat hyvin, kunhan rajapinnat ovat avoimia ja tieto pääsee virtaamaan. [...] Immateriaalioikeudet voivat muodostua merkittäväksi rajoitteeksi jos suunnitelman osana ei myös yhtenäistetä käytäntöjä sen suhteen, millaisilla lisensseillä toimitaan. [...] Tietoaineistoja käsittelevät analyysilähdekoodit on luokiteltava dataksi ja avattavan tiedon piiriin. Nyt

käytännöt ovat sulkeutuneita, koodeja ei ajatella julkisina asiakirjoina, eivätkä harvat ennakkotapaukset ole tilannetta ainakaan korjanneet.

Suomen Kuntaliitto ry lausuu, että teeman päätavoitteet ja alatavoitteet vaativat kuntakentän näkökulmasta rajausta ja täsmennystä ollakseen realistisia ja toimeenpantavissa. Tiedon hallinnan tavoitteiden linkitykset tiedonhallintalakiin ja tiedonhallintakarttaan tulisi avata. Pyrkimyksenä tulisi olla, että nämä ovat linjassa. Tietoaineistojen ja tietovirtojen osalta tulisi rajata kohdetta esimerkiksi keskeisiin tietoaineistoihin ja tietovirtoihin. Tavoitteista ei selviä, mitä keskitetyt ja yhteiset valtakunnalliset tietovarannot tässä yhteydessä tarkoittavat. Onko kyseessä tavoite nykytilan tilanteen toteaminen vai tavoite uudenlaisesta tilanteesta?

Uudenmaan TE-toimisto toteaa, että tuotetun tiedon laatu syntyy inhimillisissä prosesseissa, joita tulisi myös valtionhallinnossa kehittää. Lisäksi Uudenmaan TE-toimisto toteaa, että valtionhallinnossa tietojen arkistoinnissa on laajasti kehitettävää, ja strategian toimeenpanossa on mahdollisesti välttämätöntä luoda kokonaan uusi, valtionhallinnolle yhteinen tietojen arkistointijärjestelmä.

Valtiovarainministeriön mukaan on syytä huomioida, että julkisen hallinnon viranomaisille ei tule asettaa tiedon tuottamisen velvoitteita muutoin kuin mitä liittyy säädösten mukaisiin tehtäviin ja tehtävien hoidossa vaadittavien tietojen käsittelyyn. Erilliset avaamiseen liittyvät ylimääräiset tiedon tuottamis- ja luovuttamisvelvoitteet eivät voi olla lähtökohta viranomaistoiminnalle, koska tehtävien kehittäminen voi tarkoittaa myös sitä, ettei viranomainen jatkossa käsittele aikaisemmin käsittelemäänsä tietoa. Julkisen hallinnon tehtäväksi ei voida ottaa tietojen keräämistä, luovuttamista ja avaamista sinällään, vaan tietojen käsittelyn tulee perustua julkisten palveluiden tuottamiseen tarvittavaan tietoon ja tiedon avaaminen tulisi olla yksi osa tehtävien edellyttämän tiedonhallinnan hoitamista.

Valvira toteaa, että Sote-tietojen toisiokäyttöön liittyen asiassa edetään ns. toisiolain säädösten ja toimeenpanoaikataulun mukaisesti. Jo nyt on todettu, että on epärealistista odottaa toimijoiden pystyvän siirtymäsäännösten mukaisiin aikatauluihin.

Sisäministeriö lausuu, että tiedon avaamisen turvallisiin käytäntöihin tulisi lukeutua velvoittava turvallisuusnäkökulmien ennakoarviointi. Kansallisen turvallisuuden suojaaminen vaatii viranomaisyhteistyötä ja -koordinaatiota. Yksittäiseltä organisaatiolta ei voida edellyttää itsenäistä kykyä arvioida tietoaineistojensa avaamisen mahdollisia haittavaikutuksia viranomaistoimintaan tai kansalliseen turvallisuuteen. Valtakunnallisen tason ohjeistuksella ja yhteistyöllä näitä arviointiedellytyksiä voidaan parantaa ja ottaa vaikutustenarviointi ennakkovaatimukseksi tietojen avaamiselle.

Suomen Kuntaliitto ry lausuu, että vaikutuksissa puhutaan kaiken julkisen tiedon löytymisestä yhdestä paikasta, joka toisaalta on ristiriidassa rajapintojen hyödyntämiseen, ellei tässä yhteydessä käytetä "yhtä paikkaa" ns. katalogipalvelun näkökulmasta. Tässä tulee tarkentaa mitä tällä tarkoitetaan ja samalla tarkentaa vaikutusta suhteessa rajaustarpeisiin. Tavoitteena tulisi olla, että tieto on saatavilla ohjelmointirajapintojen kautta silloin kun se on taloudellisesti ja toiminnallisesti järkevää ja rajapintoja käytetään aktiivisesti. Rajapintojen osalta tulisi määritellä tavoitetila ja siihen liittyvä etenemissuunnitelma sekä määritellä mikä on sellaista tietoa, jota rajapintojen kautta halutaan erityisesti tavoitella.

Lisäksi Suomen Kuntaliitto ry lausuu, että vastuun tietovarannoista tulee olla sillä taholla, joka käyttää ja tuottaa kyseistä tietoa ja on siten kiinnostunut myös tiedon laadusta. Tärkeintä on, että valtakunnallisesti on olemassa yhteinen toimintamalli, joka huolehtii niin asiakastarpeesta kuin tietovarannon ylläpidosta ja kehittämisestä. Tietojen arkistoinnin keskitetyt ratkaisut tulee määritellä. Arkistoinnin lisäksi on huomioitava pitkäaikaiseen säilyttämiseen liittyvät vaateet ja edellä mainittuihin liittyvä moninainen yleis- ja substanssilainsäädäntö ja sen kautta tulevat velvoitteet. Kansallisten keskitettyjen ratkaisuiden osalta vaikutuksissa mainittu tietojen arkistoinnin helpottuminen on kyseenalaista, arkistointi ja pitkäaikainen säilytys on kuitenkin osa toimintaa ja vaatii myös toiminnan muutoksia sekä muutosten johtamista. Tavoitteita tulisi rajata ainakin kuntakentän näkökulmasta.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto (UNIFI ry) lausuu, että haasteena on tiedon yhteen toimivuus käsitteellisellä tasolla. Myös metatietojen tuottamisen tulisi tapahtua yhteisesti sovitulla tavalla. Unifi toivoo esitykseen konkretiaa siitä, miten tämä toteutetaan käytännössä sekä millaista osaamista ja muuta resursointia toteutus vaatii.

Tavoite 3.1 Tietoympäristöt tunnetaan ja tietovarannot ovat helposti löydettävissä ja selkeästi kuvattu

Tavoitteen toteutuksen todetaan olevan jo suurelta osin käynnissä osana tiedonhallintalain käytännön toimeenpanoa ja tämä työ tulisi ottaa huomioon tavoitteen toimeenpanossa.

Liikenne- ja viestintäministeriö lausuu, että tavoitteen 3.1 kaksi jälkimmäistä alatavoitetta voisi sisällyttää ajatuksen tietojen olemisesta koneluettavassa muodossa silloin kun se on mahdollista.

Tilastokeskus ehdottaa, että ”Tietoaineistot ja tietovirrat on tunnistettu” alatavoitetta täydennetään lisäyksellä ”... ja kuvattu esimerkiksi tiedonhallintakartassa”.

Tulanet toteaa, että tutkimuksen tietovarantojen (ml. tutkimusdata) osalta käytössä on jo CSC:n ylläpitämä Tiedejatutkimus.fi –portaali. Yhteistyö ja koordinaatio kansallisesti (tässä erityisesti CSC:n kanssa) ja kansainvälisesti (esim. European Open Science Cloud EOSC kanssa) on tärkeää tietovarantoja suunniteltaessa. Keskeistä on rajapintojen ja tietoarkkitehtuurien yhteentoimivuus. Keskitetty tallennusratkaisu ei ole välttämätöntä, jos rajapinnat järjestelmien välillä toimivat riittävän hyvin. Keskitettyjä ratkaisuja kehitettäessä on huomioitava tietoaineistojen moninaisuus.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että tavoitteiden 3.1. ja 3.2 toteutus on suurelta osin käynnissä osana tiedonhallintalain käytännön toimeenpanoa (ml. julkisen hallinnon yhteisten tietovarantojen kokoaminen). Menossa olevat hankkeet ja tehty työ tulisi huomioida strategisten tavoitteiden pohjalta mahdollisesti tehtävässä toimintasuunnitelmassa.

Valtiokonttori katsoo, että tärkeä työkalu tiedon hyödyntämisessä ja avaamisessa olisi julkisen hallinnon datakatalogi sekä viranomaiskäyttöön saatavista tiedoista että julkisesti saatavista tiedoista. Julkisen hallinnon yhteisten tietovarantojen kokonaisuuden hyödyntämisen ja avaamisen koordinointiin eri viranomaisten kesken tulisi määritellä lainsäädännössä nimetty yksi vastuutaho.

Verohallinto ehdottaa pohdittavan, voisiko kaksi viimeistä alatavoitetta voisi yhdistää, sillä sisällöltään ne ovat varsin toisiaan vastaavia.

Tavoite 3.2 Keskeiset kansalliset tietovarannot on tunnistettu ja niiden tieto keskitetysti hyödynnettävissä

Tavoitteen toteutuksen todetaan olevan osin jo käynnissä osana tiedonhallintalain käytännön toimeenpanoa ja tämä työ tulisi ottaa huomioon tavoitteen toimeenpanossa. Ehdotuksesta ei käy ilmi, mitä tarkoitetaan keskitetyllä ja yhteisellä valtakunnallisella tietovarannolla. Lisäksi keskitettyjen tietovarantojen perustaminen käytännössä nähdään haasteellisena.

Kansaneläkelaitos KELA toteaa, että tietojen tuottaminen keskitettyyn tietovarantoon, sekä tietovarantojen lainsäädännöllinen vastuutaho vaatisi kuitenkin täsmennystä. Mikä on vastuutahon toiminnan suhde laissa määriteltyjen rekisterinpitäjien toimintaan? Miten tietojen tuottaminen keskitettyyn tietovarantoon suhteutuu (rekisteri)tietojen olemassa oleviin alustoihin, kuten tietovarastoihin ja -altaisiin?

Liikenne- ja viestintäministeriö katsoo, että tavoitetta 3.2 tulisi merkittäväsi tarkentaa ennen kuin se on realistinen ja toteutettavissa. Liikenne- ja viestintäministeriö ei pidä mahdollisena keskitettyjen tietovarantojen perustamista, joissa olisi kaikki viranomaisten tiedot. Tällainen keskittäminen on ongelmallista viranomaistoiminnan lakisidonnaisuuden, viranomaisten erillisyyden näkökulmasta sekä tietosuojaan ja -turvaan liittyvien vastuiden osalta. Keskittäminen on myös tietoturvan kannalta epätoivottavaa, sillä mahdollisen tietoihin lainvastaisen pääsyn seuraukset olisivat mittavat. Sen sijaan siltä osin kuin kyse on "kysy vain kerran" -periaatteen toteuttamisesta esimerkiksi henkilön yhteystietojen osalta, tavoite on kannatettava. Tiedon jakamisen ja yhteen toimivuuden tehostamiseksi hallintoa tulee määrittäen ohjata tietorajapintojen avaamiseen. Hajautetun tiedonhallinnan periaatteiden mukaisesti ajantasainen tieto tulisi hakea rajapintojen kautta sieltä, missä tieto on ajantasaisena. Dataan pääsy rajapintojen kautta lisää järjestelmien yhteensopivuutta ja tietoturvan hallintaa.

Maanmittauslaitos lausuu, että organisaatioiden velvoitetta tuottaa tietoa keskitettyihin ja yhteisiin valtakunnallisiin tietovarantoihin voisi täydentää siten, että edellytetään tiedon tuottamista yhteen toimivassa muodossa ja säädetyissä aikarajoissa.

Pelastusopisto lausuu huolensa kohdista 3.2 ja 3.3. esitetyistä ajatuksista velvoittaa virastot käyttämään yhteisiä järjestelmiä. Tavoitteessa 3.2 on mielestämme olennaista se päätavoitteen sanamuoto: Keskeiset kansalliset tietovarannot on tunnistettu... Ja siihen liittyvät alatavoitteet liittyvät nimenomaan vain ja ainoastaan noihin keskeisiin tietovarantoihin [...] Olennaista on määrittää ne tietovarannot, joiden tietoja tulee hyödyntää keskitetysti.

Puolustusministeriö lausuu, että päätavoite ja siihen liittyvät alatavoitteet ovat hyviä ja kannatettavia. Keskitettyihin tietovarantoihin tulee tuottaa erityisesti sellaista tietoa, joka hyödyttää useita toimijoita. Puolustusvoimissa tuotetaan ja käsitellään paljon sellaista tietoa, jota ei ole tarpeen (vain Puolustusvoimien sisäiseen käyttöön tai Puolustusvoimat vastaa jakamisesta) tai edes mahdollista käsitellä keskitetyissä tietovarannoissa (tietoturvasuus). Tällaiset tietovarannot

rajataan strategisten tavoitteiden ulkopuolelle. Tiedollista huoltovarmuutta ei tule unohtaa.

Sisäministeriö toteaa, että keskeiset tietovarannot voivat ajan myötä muuttua, toimintaympäristön muutosta täytyy seurata ja arvioida tietovarantoja säännöllisesti. Lisäksi sisäministeriö näkee ongelmallisena alatavoitteen, jossa todetaan ”organisaatiot on velvoitettu tuottamaan tietoa keskitettyihin ja yhteisiin valtakunnallisiin tietovarantoihin”. Tässä tulisi kategorisen veloitteen sijasta ottaa huomioon julkishallinnon eri organisaatioiden erityispiirteet. Tiedon hyödyntämisen näkökulmasta tavoite keskeisten tietovarantojen tarjoamisesta keskitetysti yhteiskäyttöisistä valtakunnallisista tietovarannoista on kannatettava, mikäli kyse on vain viranomaistahojen käytössä olevista tietovarannoista ja joihin organisaatiot voivat tietoturvallisuus huomioiden osoittaa harkintansa mukaan valittuja tietoaaineistoja. Tällaisessa muodossa tavoite tukisi ehdotuksessa niin ikään esiin tuotua tavoitetta julkisen hallinnon organisaatioiden toiminnan perustumisesta vahvemmin jalostettuun informaatioon ja ymmärrykseen.

Sitra lausuu, että keskitetyt ratkaisut auttavat aineistojen löytämisessä, mutta niiden rakentaminen on aikaa vievää ja vaatii riittäviä resursseja. Yhteistyö asiantuntijaorganisaatioiden kanssa ja oppien hakeminen jo olemassa olevien ratkaisujen kehittämistyöstä (esim. Findata) on tärkeää. Tiedonhallintaan vaikuttaa myös tiedonkäsittelyssä käytettävät alustat ja käsittelyn arkkitehtuuri. Tiedonhallinnan on pikemminkin asetettava vaatimuksia teknologialle kuin vain tyydyttävä seuraamaan teknologista kehitystä.

Teknologian tutkimuskeskus VTT Oy toteaa, että tärkeämpää kuin yksi yhteinen valtakunnallinen tietovaranto on yhteentoimiva tietoarkkitehtuuri, joka mahdollistaa tiedon löytämisen ja käyttämisen kansainvälisten FAIR-periaatteiden mukaisesti. Moderni tietoarkkitehtuuri mahdollistaa paitsi tietojen tehokkaan käytön myös niiden tehokkaan keräämisen ja sen, että tietoja ei kerätä moneen kertaan eri tarkoituksia varten.

Tilastokeskus esittää tavoitteen ”Keskeiset kansalliset tietovarannot on tunnistettu ja niiden tieto keskitetysti hyödynnettävissä kohtaan” useita tarkennuksia. Tilastokeskus ehdottaa poistattavaksi kohdan ”Organisaatiot keräävät tiedot vain kerran keskitettyihin ja yhteisiin valtakunnallisiin tietovarantoihin”. Tämä ei ole kaikkien tietojen osalta mahdollista, keskitettyjen tietovarantojen puuttuessa. Yhteisten tietovarantojen luomisen sijasta on tarkoituksenmukaisempaa huolehtia tietovarantojen yhteentoimivuudesta ja asianmukaisesta kuvaamisesta.

Lisäksi Tilastokeskus ehdottaa, että tavoite ”Samaan aiheeseen liittyvät tiedot ovat helposti löydettävissä ja hyödynnettävissä keskitetyistä palveluista (esim. alustat ja rekisterit)” rajataan avoimiin tietoihin epäselvyyksien välttämiseksi. Sama koskee myös vaikutuskohtaa, jossa ”Hyötypotentiaaliset, kriittiset ja arvokkaat avoimet tiedot saadaan tunnistettua ja kerättyä yhteisiin tietovarantoihin”. Lisäksi tavoitteessa 3.2 tulisi myös mainita laatu esim. kohdassa kriittiset ja arvokkaat tietoaaineistot on määriteltävä, tunnistettu ja kuvattu laatukriteerein.

Tilastokeskus toteaa myös, että organisaatioiden tulisi tehdä hyvin koordinoitua yhteiskehittämistä sitoutuen tietojen yhdisteltävyyteen, yhteisiin rajapintoihin ja tukien tiedon loppukäyttäjää. Tiedon laatukehikko -hankkeessa kehitetyn tiedon laatukriteeristön tärkeänä osana on tunnistettu mm. tiedon yhdisteltävyys ja oikeellisuus. Tilastokeskus näkee, että tiedon oikeellisuuden ohjausprosessin kehittäminen voisi sopia hyvin kansallisen tilastoviraston lisärooliksi hyödyntäen organisaation osaamispääoma eri tietovarantojen, rekisterien ja muun tiedon yhdistelijänä tilastojärjestelmässä laatukriteerit huomioiden.

Verohallinto toteaa, että tietoa joudutaan suorituskyky- ja toimintavarmuussyistä tallentamaan myös toissijaisiin tietovarantoihin. Tavoite voidaan tulkita sen vastaiseksi. On vaarallista tätä tavoitteella estää tai hankaloittaa. Sen sijaan on tärkeää tunnistaa, mikä keskitetty tietovarasto sisältää ns. Master-tiedon. Tavoitetta voisi täsmentää seuraavasti: "Organisaatiot keräävät asiakkailta tiedot vain kerran ja tiedot päätyvät tällöin keskitettyyn yhteiseen valtakunnalliseen tietovarastoon muiden hyödynnettäväksi.

Tavoite 3.3 Hyödynnettävät tiedot ovat yhteentoimivia ja laadukkaita kansallisten laatukriteereiden mukaisesti

Kansallisten laatukriteerien nähdään edistävän tiedon hyödyntämistä, mutta niitä laatiessa tulee huomioida eri tietotyypit ja laatukriteerien priorisointi. Lisäksi tutkimusorganisaatioiden osalta tulee huomioida tiedeyhteisön ja tieteenalojen omat laatukriteerit sekä käytäntö- periaatteet. Keskitettyjä tallennusratkaisuja ei nähdä välttämättöminä, jos rajapinnat järjestelmien välillä toimivat riittävän hyvin.

Fimea korostaa, että tässä yhteydessä olisi lisäksi tarkemmin määriteltävä tiedontuotantoon liittyviä laatuvaistuita tietojen ylläpitäjälle ja määriteltävä vasteajat tietosisällön puutteiden korjaamiseksi. Keskitetyn ratkaisun käyttö ei itsessään tuo lisäarvoa tietojen laadun näkökulmasta.

Luonnonvarakeskus lausuu, että tutkimusorganisaatioiden osalta ensisijaisia ovat tiedeyhteisön ja tieteenalojen omat laatukriteerit ns. hyvä tieteellinen käytäntö (tavoite 3.3).

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että tavoitetta on vielä tarvetta tarkentaa: Olisiko tässä enemmän kyse laatuajrjestelmästä eikä strategisesta tavoitteesta? Onko tässä kyse kerättävän tiedon laadusta vai sen tiedon koodaamisesta yhteensopivaksi muiden tietovarantojen kanssa? Myös laadun yhtenäistäminen saattaa johtaa merkittäviin kehittämistarpeisiin, jos pyritään aidosti harmonisoimaan tietovarantoja.

Poliisihallitus toteaa, että mikäli yhteentoimivuutta tahdotaan kehittää voimakkaasti myös kansallisissa järjestelmissä, niihin on ohjattava tuntuva määrä kehittämispanoksia ja toimialojen valmistelua on ohjattava tavoitteellisesti. Yhteentoimivuuden edistäminen edellyttää vähintään yhtä mittavaa tavoitteiden ja ohjauksen määrittelyä kuin tiedon hyödynnettävyysskin, tai on riskinä, että hidasteet niiden etenemisessä alkavat rajoittamaan toinen toisensa tavoitteita.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä PHHYKY lausuu, että tiedon laadunhallintaan on tarpeen saada kansalliset toimintamallit ja mittarit. Alueellisesti näitä edistetään, mutta niiden vertailukelpoisuus ei ole itsestäänselvyys. Laatukriteerien määrittelyssä tulee purettua juurisyynyn eikä päälle liimattujen laatuohjelmien implementointiin.

Teknologiaateollisuus ry toteaa, että resilienssin ja joustavan kehittämisen kannalta eivät ole vakuuttuneita, onko tavoitteen 3.3 keskittäminen tarpeen - samaan lopputulokseen päästäneen myös toimivilla rajapinnoilla ja tehokkaalla tiedon hallinnalla.

Tulanet toteaa, että tiedon laatukriteerien osalta on huomioitava, että tutkimustyössä ensisijaisia ovat tiedeyhteisön ja tieteenalojen omat laatukriteerit ja hyvä tieteellinen käytäntö-periaatteet (tavoite 3.3).

Valtiokonttorin näkemyksen mukaan 3.3 tavoite ei tule toteutumaan pelkillä laatukriteereillä tai yhteentoimivuusohjeistuksella. Valtiokonttori ehdottaa pohdittavaksi aktiivisen ja vastuutetun julkisen hallinnon ”information/data governance”-toiminnon perustamista.

Tavoite 3.4 Tieto on saatavilla ohjelmointirajapintojen (API) kautta ja rajapintoja käytetään aktiivisesti

Yhtenäiset rajapintalinjaukset nähdään tiedon hyödyntämisen näkökulmasta tärkeinä, mutta on tärkeää tarkentaa, mitä ohjelmointirajapinnalla tarkoitetaan, mitä omien ohjelmistorajapintojen aktiivinen käyttäminen omassa toiminnassa tarkoittaa ja miten käyttöönottoa tuetaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö lausuu, että tavoitteen 3.4 viimeistä alatavoitetta tulisi selkeyttää. Ei ole aivan selvää, mitä omien ohjelmistorajapintojen aktiivinen käyttäminen omassa toiminnassa tarkoittaa.

Open Knowledge Finland lausuu, että tavoitteen 3.4 mukaisten ohjelmointirajapintojen lisäksi on tuettava toimijoita, joille näiden palvelujen tuottaminen ei ole käytännön syistä mahdollista. Keskittyminen vain korkeasti teknologisiin ratkaisuihin ohittaa heikommin organisoituneiden ja resursoitujen toimijoiden, kuten yhdistysten tai pienten museoiden tiedon.

Valtiovarainministeriö toteaa, että tiedon tehokkaampi hyödyntäminen edellyttää avoimien rajapintojen lisäksi yhteisiä luokituksia, jotta aineistoja voidaan tehokkaasti yhdistää keskenään ja tuottaa entistä parempia palveluita. Lisäksi yhteiset luokitukset edesauttaisivat uusien tiedon hyödyntämistapojen löytämistä ja edistäisivät palveluiden kokonaistaloudellisuutta.

Verohallinto toteaa, että ohjelmointirajapinta pitää määrittää tarkemmin tässä kohtaa sekaannuksien estämiseksi. Tavoite on linjassa nykyisen tekemisen kanssa. Ohjelmointirajapintojen hallinta ja kehittäminen yhteisissä periaatteissa - kohtaan voisi teroittaa tietoturvallista arkkitehtuuria.

Uudenmaan TE-toimisto katsoo, että API-integroijat eivät ole neutraaleja toimijoita, ja heidän taustansa sekä käyttämänsä prosessit tulisi koordinoita tiedon yhteentoimivuuden varmistamiseksi. Lisäksi API-integroijien toiminta aiheuttaa julkiselle hallinnolle riippuvuuksia ja haavoittuvuuksia. Tästä syystä Uudenmaan TE-toimisto huomauttaa, että tiedon saatavuuden edistäminen API-rajapintoja hyödyntämällä aiheuttaa tiedon luotettavuudelle omat haasteensa, ja niiden huomioiminen käytännön toteutuksessa on välttämätöntä.

Tavoite 3.5 Tietoturva- ja tietosuojariskit on tunnistettu, ja tiedon hyödyntämiselle ja avaamiselle on luotu turvalliset käytännöt

Tietoturva- ja tietosuojariskejä pidetään merkittävänä ja niihin varautumista tärkeänä. Tiedon turvallisen avaamisen yhteisissä periaatteissa ja ohjeissa tulee huomioida yleisen tietosuojasetuksen ja muun tietosuojalainsäädännön vaatimukset täysimääräisesti. Erityistä huomioita tulee kiinnittää tietojen yhdistelyn kautta mahdolliseksi tulevaan yhdistämiseen tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön, vaikka yksittäinen avattava tietojoukko ei sitä mahdollistaisikaan. Julkishallinnon yhtenäiset käytännöt helpottavat yksittäisten organisaatioiden

toimintaa. Näiden asioiden hoitaminen edellyttää ratkaisuja, joita ei ole tällä hetkellä käytössä, joten uusien ratkaisujen ja osaamisen kehittämiseen tarvitaan merkittävästi resursseja. Omadata-käsite on syytä määritellä ja lisäksi todetaan, että omadatan suhde perustuslain ja EU:n perusoikeuskirjan turvaamaan henkilötietojen suojaan ei ole selkeä.

Helsingin kaupungin tietosuojavastaava toteaa, että tietoturva- ja tietosuojariskien tunnistamisen yhteydessä olisi hyvä huomioida yleisen tietosuojasetuksen ohjeistus tietosuoja koskevan vaikutustenarvioinnin tekemisestä. Lisäksi on syytä täsmentää, mitä omadatalta tarkoitetaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö lausuu, että tavoitteen 3.5 toteutumisen kannalta on olennaista, että kyberturvallisuuden kehittämissuunnitelmassa ja tietoturvan ja tietosuojan parantamisesta kriittisillä toimialoilla tehdyssä selvityksessä esitetyt huomiot ohjaavat turvallisten käytäntöjen luomista. Lisäksi esitetään, että 3.5. viimeisen alatavoitteen tulisi tukea ratkaisuja, joissa omadataoperaattori toimii henkilön puolesta tiedon siirtämisessä. Tiedon luovuttamisen käytänteiden ei tulisi siten mahdollistaa vain tietojen luovuttaminen palvelusta vaan myös tietojen hakeminen ja kopioiminen toiseen palveluun.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että onko kyseessä strateginen tavoite vai tietosuojasetuksen mukainen hyvä tiedonhallinta? Turvallisten käytäntöjen luonti kuuluisi luontevasti johonkin toiseen tai kokonaan erilliseen tietoturvallisuuteen liittyvään teemaan.

Oikeusministeriö pitää perusteltuna, että ehdotuksessa on tiedon avaamisen ja hyödyntämisen osalta viitattu tietosuojariskeihin ja niiden huomioimiseen. Tämän lisäksi tiedon avaamisessa ja hyödyntämisessä on huolellisesti otettava huomioon sovellettavaksi tuleva tietosuojalainsäädäntö ja sen vaatimukset. Tiedon avaamisessa ja hyödyntämisessä toissijaisiin käyttötarkoituksiin on huomioitava esimerkiksi käyttötarkoitussidonnaisuuden periaate ja arvioitava, mahdollistaako lainsäädäntö henkilötiedon avaamisen tai toissijaisen hyödyntämisen. Perusteltua on, että ehdotuksessa todetaan, että kaikkea julkisin varoin tuotettuja julkisen hallinnon tietoaineistoja ei voida avata, mikäli se ei ole mahdollista esimerkiksi henkilötietojen suojan ja tiedon salassapidon vuoksi. Tiedon avaamisessa tulee ottaa huomioon, että vaikka yksittäinen avattava tieto ei paljastaisi tietoon liittyvän luonnollisen henkilön henkilöllisyyttä, voi tieto kuitenkin olla henkilötietoa, jos tieto muun saatavilla olevan tiedon avulla on yhdisteltävissä tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön.

Lisäksi Oikeusministeriö toteaa, että omadata on uuskäsite, jolla voidaan katsoa olevan yhteyksiä tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen. Käsitteen suhde perustuslain ja EU:n perusoikeuskirjan turvaamaan henkilötietojen suojaan ei ole selkeä, mihin myös eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään kiinnittänyt huomiota. Oikeusministeriön mielestä tavoitetta olisi tarpeen kirkastaa ja arvioida, miltä osin lainsäädäntö mahdollistaa tavoitteen toteuttamisen julkishallinnossa. Tältä osin on syytä ottaa huomioon muun ohella EU:n yleisen tietosuojasetuksen mahdollistama kansallinen liikkumavara. Esimerkiksi rekisteröityjen oikeuksista säädetään sitovasti yleisessä tietosuojasetuksessa, ja kyseiset säännökset sisältävät rajoitetusti kansallista sääntelyliikkumavaraa. Rekisteröidyn oikeuksiin kuuluu muun muassa oikeus siirtää tiedot yleisen tietosuojasetuksen määrittämin reunaehdoin järjestelmästä toiseen. Oikeus on luonteeltaan sellainen, ettei sitä olisi käytettävä niitä rekisterinpitäjiä vastaan, joiden julkisiin velvollisuuksiin henkilötietojen käsittely kuuluu. Lisäksi on syytä ottaa huomioon, että kun viranomaisen toimii rekisterinpitäjän roolissa, sillä on velvollisuus varmistua siitä, onko henkilötiedon

vastaanottajalla oikeus käsitellä kyseessä olevia henkilötietoja. Niin sanottuihin omadata-ajatteluun perustuviin järjestelyihin voi liittyä muun ohella haaste siitä, kuinka viranomainen voi varmistua, että luovutuksen saajalla on oikeus henkilötietoja käsitellä. Jos tietojen luovutus perustuisi puhtaasti luonnollisen henkilön suostumukseen, kysymyksiksi voivat myös nousta suostumuksen aitous, nimenomaisuus ja vapaaehtoisuus sekä perustuslakivaliokunnan lausuntokäytäntö koskien suostumuksen käyttöä viranomaistoiminnassa.

Oikeuskanslerin virasto lausuu, että yksityiselämän ja henkilötietojen suoja ovat perustuslain 10 §:ssä turvattuja perusoikeuksia. Henkilötietojen kaikenlaisessa käsittelyssä on noudatettava yleisen tietosuojasetuksen ja muun tietosuojalainsäädännön vaatimuksia. Tietoturva ja henkilötietosuojasta huolehtiminen on välttämätön osa hankkeen toteuttamista. Toimeenpanossa on muun ohessa varmistettava, ettei julkisen hallinnon toimijoiden hallussa olevaan tietoaaineistoon muodostu esimerkiksi koneluettavien tietojen yhdistelyn kautta tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön liittyviä tai liitettäviä tietoja, jotka voisivat olla yleisen tiedonsaannin kohteena.

Oikeusrekisterikeskus lausuu, että tietoturva- ja tietosuojariskien merkitystä ei voi aliarvioida. Niiden varmistaminen vaatii erityisosaamista ja resursseja. Tiedon anonymisointi on usein räättälöityä aineiston käsittelyä ja valintojen tekemistä ja toteutustapa voidaan joutua miettimään tapauskohtaisesti. Yleisillä ohjeilla voidaan päätyä tilanteeseen, että tietosuojan varmistamiseksi tehdään käsillä olevaan aineistoon liian paljon toimenpiteitä, jolloin aineiston käytettävyys kärsii merkittävästi sekä menetetään paljon informaatiota.

Poliisihallitus toteaa, että tilastotiedon osalta olisi tärkeää määritellä toimijoiden yhteiset reunaehdot julkaistavan datan tasolle/tarkkuudelle. Kuinka pieniä lukuja tai maantieteellisesti rajatulle alueelle sijoitettavia tietoja voidaan luovuttaa?

Suomen Akatemia lausuu, että ongelmallisia tietosuojalainsäädännön näkökulmasta ovat kuitenkin tietojen yhdistely ylipäättään ja tietojen yhdisteleminen avatuista tiedoista siten, että yksittäiset henkilöt ovat tunnistettavissa. Tällaisia tietojen yhdistelmiä olisi mahdollista luoda eri organisaatioiden tiedoista. Yksilöillä tulee myös olla oikeus itseä koskevien tietojen käsittelyyn ja poistamiseen. [...] Ehdotuksessa jää myös epäselväksi, kenen toimesta ja minkälaisella prosessilla määritellään kansalliset tietovarannot. Tiedon laatukriteerien määrittely on ongelmallista. Prosessissa tulisi kuulla laajasti eri tahojen edustajia. Missään valmistelun vaiheessa ei tulisi väheksyä tiedon väärinkäytön mahdollisuutta. Tiedon helpompi löydettävyys on kannatettavaa ja kansalaisen mahdollisuus löytää oma datansa keskitetysti voi olla hyödyllistä. On kuitenkin todettava, että kun yhteen paikkaan kerätään paljon tietoa, syntyy riskejä tiedoista muodostettaville vaarallisille yhdistelmille.

Suomen Kuntaliitto ry lausuu, että riskien hallinta ja näihin varautuminen on tavoitteina erinomaisia. Kriittisen tiedon osalta tulisi tarkentaa mitä tällä tiedolla tarkoitetaan ja missä suhteessa kyseisen tiedon tarjoaminen on poikkeusoloissa ja häiriötilanteissa tiedon ensisijaisen käytön varmistamiseen. Tiedon turvallisen avaamisen osalta on syytä olla periaatteita ja ohjeita, esimerkiksi sote-tiedon toisiokäytön kautta näitä ohjeita ja käytäntöjä voitaisiin benchmarkata. Alatavoitteita voisi vielä pyrkiä jäsentämään siten, että tavoitekokonaisuus keskittyisi nimenomaan tietoturvaan ja tietosuojaan ja niiden riskien hallintaan. Vaikutusten osalta on hyvä huomata, että on hyvin todennäköistä, että tietomurtoja ja tiedon väärinkäyttöä on mahdotonta estää kokonaisuudessaan.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto (UNIFI ry) lausuu, että tiedon anonymisointi/pseudonymisointi vaatii osaamista ja menetelmien hallintaa. Tekoälyn kehittyminen tuo uusia haasteita kokonaisuuteen. Tiedon

tunnistettavuus voi muuttua ajan kanssa. Tähän kokonaisuuteen tulee jatkovalmistelussa kiinnittää erityistä huomiota.

Suomen Yrittäjät ry lausuu, että ehdotuksessa mainittu, EU:n tietosuoja-asetukseen nojaava omadata-periaate vahvistaa ihmisten luottamusta tietojensa käsittelyyn sekä laajamittaisesti toimeenpantuna lisää yksilöiden tosiasiallisia mahdollisuuksia tieto-oikeuksiensa toteuttamiseen. Periaate on tärkeätä vakiinnuttaa myös osaksi julkisen sektorin hallussa olevien henkilötietojen käsittelyä ja avaamista. Siksi siitä olisi mielestämme linjattava erillisenä strategisena päätavoitteena osana teemaa 3.

Tietosuojavaltuutetun toimisto pitää erityisen kannatettavana päätavoitetta 3.5. ja toteaa, että tiedon turvallisen avaamisen yhteisissä periaatteissa ja ohjeissa tulee huomioida yleisen tietosuoja-asetuksen ja muun tietosuojalainsäädännön vaatimukset täysimääräisesti. Tämä koskee myös oikeutta vaikuttaa itseään koskevien tietojen käsittelyyn. Erityistä huomiota tulee kiinnittää tietojen yhdistelyn kautta mahdolliseksi tulevaan yhdistämiseen tunnistettavissa olevaan luonnolliseen henkilöön, vaikka yksittäinen avattava tietojoukko ei sitä mahdollistaisikaan.

Traficom mukaan tavoitteena on, että kansalaisista tulee aiempaa halukkaampia luovuttamaan ja luvittamaan tietojaan julkisen hallinnon toimijoiden käyttöön. Tavoitteena tulevaisuudessa voisi lisäksi olla, että kansalaiset voisivat halutessaan luvittaa viranomaisilla olevaa tietoa myös yksityisen sektorin käyttöön omadata-periaatteen mukaisesti. Näin julkisen sektorin hallussa oleva data tulisi aiempaa laajempaan käyttöön. Tällä lisättäisiin myös läpinäkyvyyttä ja luotettavuutta.

Työ- ja elinkeinoministeriö toteaa, että kansallisten omadatakäytäntöjen rakentaminen edellyttää hallinnonalojen välistä yhteistyötä ja yhteisiä linjauksia sekä lainsäädännön kehittämistä tukemaan omadatakäytänteiden kehittymistä.

Verohallinto toteaa, että omadata on aiheena ja tiedon avaamisen osalta niin kriittinen, että se pitäisi nostaa omaksi päätavoitteekseen. Omadata edellyttää lainsäädäntöön täsmennyksiä ja on yksi kriittisimpiä tiedon laajan avaamisen mahdollistajia. Ehdotus uudeksi alatavoitteeksi: kansalaisten tarpeet oman tiedon käytön minimointiin on huomioitava ratkaisussa (Esim. turvakielto, luottotietojen vanheneminen). Tiedon turvalliseen avaamiseen voi lisätä pseudonymisoinnin esimerkiksi.

Uudenmaan TE-toimisto painottaa tietoturva-asioiden keskeisyyttä, mikäli palveluiden toiminnan lähtökohtana on, että ne voivat vaihtaa tietoja keskenään ilman tarvetta kysyä tietoa uudelleen kansalaisilta tai yrityksiltä. Esimerkiksi tilanteet, joissa vaaditaan kansalaisen yksilöity suostumus tietojen luovuttamiseksi, voi muodostua tietovarantojen käytön esteeksi.

4. Teema: Mahdollistajat

Ovatko teeman 4 tavoitteet realistisia ja toimeenpantavissa organisaatiosi näkökulmasta?

Teeman 4 tavoitteita pidetään realistisilta ja toimeenpantavissa olevilta, mutta ne edellyttävät osaamisen lisäämistä, toimintaprosessien kehittämistä, merkittäviä taloudellisia resursseja, myös resurssien uudelleentarkastelua ja -kohdentamista. Lisäksi tulee huomioida organisaatio- ja

sektorikohtaiset erot. Jää epäselväksi, onko tukipalvelut kansallisia, onko niitä jo olemassa ja onko tai tuleeeko niille käyttövelvoitteita. Toimeenpanossa tarvitaan tukea resurssien, osaamisen kehittämisen ja yhteisten kehitysympäristöjen muodossa, lisäksi tulee huomioida jo käytössä olevat ratkaisut.

Kansallisarkisto toteaa, että mahdollistajaksi olisi hyvä lisätä myös analogisen aineiston digitointi ja sisältötunnistaminen, mikä lisää avoimen tiedon määrää huomattavasti.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä PHHYKY lausuu, että mahdollistajiin liittyvät tavoitteet ovat yleviä. Tekstistä jää epäselväksi kenen tulisi oletetussa valtiorahoitteisessa hyvinvointialuemallissa toimeenpanna esim. kohdat "toteuttaa yhteiset koulutuspolut" tai "osoittaa riittävästi resurssia" tai "tarjotaan keskitetysti avoimia teknologisia alustoja, kehitysympäristöjä ja työkaluja". Yksittäisellä hyvinvointialueella ei ole valmiuksia näiden toimeenpanoon. [...] Tietojohdamisen ei tulisi olla projektimaista hankerahoituksella hoidettua toimintaa, vaan dynaamisesti kehittyvä kompetenssialue, jonka kehittämiseen panostetaan systemaattisesti ja jatkuvasti.

Suomen Kuntaliitto ry lausuu, että tavoitteissa on tunnistettu hyvin mahdollistajia. Yleisesti tavoitteet ovat hyviä, mutta eivät ilman tarkennuksia ole yksiselitteisiä. Esimerkiksi kansallisen kulttuuriperinnön asiakirjallinen turvaaminen, visiotyö ja lainsäädäntöuudistus alataavoitteena ei aukea ilman selitteitä, samoin sektorirajat ylittävät kehittämishankkeet jäävät liian laajaksi kohteeksi. Tavoitteiden osalta puhutaan myös tukipalveluista, joiden osalta on haasteellista arvioida onko tavoite realistinen tai onko näitä jo olemassa, onko tai tuleeeko näille jonkinlaisia käyttövelvoitteita kunnille. Sama tilanne on avointen alustojen, kehitysympäristöjen ja työkalujen osalta. Toimeenpanoa miettiessä tulee huomioida jo nyt käytössä olevat ratkaisut myös kuntakentältä. Mahdollistajista tulisi siis tarkentaa. Osaamisen kehittämisen ja koulutuspolkujen osalta tulee huomioida eri toimijatahojen erilaisetkin tarpeet ja selvittää todelliset haasteet ennen varsinaisia toteutuksia. Osaajapula tiedon hyödyntämisen ja avaamisen osalta on nyt jo olemassa, joten osaajia tullaan tarvitsemaan nimenomaan tähän tekemiseen. Avoimet ratkaisut eivät suoraan takaa säästöjä ja helpompaa kehittämistä, tässä tarvitaan osaamisen kehittämistä ainakin kunnissa, jotta niitä voidaan hallitusti hyödyntää. Lisäksi uusien ratkaisuiden käyttöönotosta tulee yleensä myös kustannuksia sekä suoraan että välillisesti. Yhteentoimivuusmenetelmän ja yhteentoimivuustyön hyödyt voivat olla kuvausten vielä ollessa varsin alkuvaiheessa enemmänkin toiminnallisia, eivät välttämättä taloudellisia hyötyjä. On huomioitava, että yhteiset kuvaukset vaativat sekä tuottamistyötä että ylläpitotyötä.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry lausuu, että tavoitteessa kuvataankin, että tiedon hyödyntämisen ja avaamisen edistämiseksi on otettu käyttöön kattavat tukipalvelut. Toteutetaanko tukipalvelut kansallisesti vai organisaatiokohtaisesti? Miten varmistetaan, että organisaatiot saavat omaan tarpeeseensa sopivaa palvelua kansallisesta tukipalvelusta? Organisaatiotason tukipalveluiden luominen puolestaan vaatii resursointia.

Suomen ympäristökeskus SYKE lausuu, että yhteiset alustat tiedon hyödyntämiseen ja jakamiseen edesauttavat varmasti tiedon avaamista. Yhteisiä alustoja kehitettäessä tulee kuitenkin varmistaa, että ne voivat vastaanottaa tietoja (esimerkiksi metatietoja) organisaatioiden tarjoamista rajapinnoista tai muista avoimen datan jakeluun tarkoitetuista palveluista. Tulisiko strategisissa linjauksissa ottaa kantaa myös yhteisten alustojen/teknologioiden elinkaareen tai

vastuuseen avoimen tiedon arkistoinnista, onko arkistointivastuu yhteisen alustan tarjoajalla vai tiedontuottajaorganisaatiolla?

Teknologiategollisuus ry toteaa, että mahdollistavissa tekijöissä olisi hyvä huomioida suoraan mainiten DVV:n palvelut sekä lisätä tarve keskitetyille tietosuojasaamiselle.

Tieteellisten seurain valtuuskunta toteaa, että sen jäsenistölle on tärkeää, että tietoaineistojen loppusäilytykseen on kansallisesti riittävästi osaamista ja riittävät resurssit. Digitaalisten palvelujen käyttöön tarvitaan lisää osaavia toimijoita, tällä hetkellä esim. Suomi.fi-palvelun tarjoama neuvonta on kohtuuttoman hidas ja osa ohjeistuksesta puutteellista, pahimmillaan teettää palvelun käyttäjällä ylimääräistä ja turhaa työtä.

Uudenmaan TE-toimisto toteaa, että ohjeistuksen tulee olla niin selkeää, että se aidosti edistää yhteistyötä ja tukee viranomaisia tiedon tuottamisessa ja tietovarantojen käyttämisessä. Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen tukitoimintoihin tulee sisältyä myös riittävät oikeudelliset palvelut, joiden kautta tietojen hyödyntämiseksi tarvittavat luvat on mahdollista hankkia matalalla kynnyksellä. Lisäksi Uudenmaan TE-toimisto näkee välttämättömänä kehittää viranomaisten omaa kykyä tulkita saatavilla olevaa tietoa. Uudenmaan TE-toimisto pitää tavoitetta jokaisen kansalaisen mahdollisuudesta hyödyntää tietoa lähtökohtaisesti hyvänä, mutta haluaa huomauttaa, että tiedon analysoinnissa kokemattomien kansalaisten kyky hyödyntää tuotettua tietoa kestävästi saattaa aiheuttaa runsaasti riskejä tiedon joko tahallisesta tai tahattomasta väärinkäytöstä.

Valtiokonttori toteaa, että tiedon hyödyntämisen merkittävä elementti on tiedon laatu. Osa tiedon laatua puolestaan on tiedon kattavuus. Mikäli tavoitellaan kattavia tietoja tai yhdenmukaisia käytäntöjä, informaatio-ohjauksella ei usein saavuteta parhaita tuloksia. Valtiokonttori katsoo toiseksi merkitykselliseksi arvioinnin kohteeksi ehdotettujen linjausten ja toimenpiteidenvelvoittavuuden arvioinnin, eli missä määrin tulisi ohjeistamisen sijaan velvoittaa lailla, asetuksella tai määräyksellä? Keinovalikoimaan voisi kuulua myös julkisen hallinnon toimintaan ja kehittämiseen osoitetun rahoituksen yhdenmukaiset kriteerit esimerkiksi yhteentoimivuuden ja ohjelmointirajapintojen toteutuksen osalta.

Valtiovarainministeriön toteaa, että muiden teemojen toimeenpanon onnistuminen riippuu pitkälti teeman 4 mahdollistavien resurssien riittävydestä. Resursointi erillisenä tehtävänä muusta toiminnan kehittämisestä ei kuitenkaan aina välttämättä liene tarkoituksenmukaista tai mahdollista. Viranomaiset hakevat rahoitusta toimintansa kehittämiseen ja tällöin tiedon avaaminen on eräs toiminnan piirre, joka pitäisi ottaa huomioon kussakin kehittämishankkeissa. Toiminnan kehittämisen suunnittelun ja toteutuksen tuki ja koulutus sekä teeman 1 mukainen selkeä säädöspohja luovat oleellisen kehikon sille, että kehittämisrahoitus kattaa toimenpiteet tietojen avaamiseksi. Julkisen hallinnon omaa kyvykkyyttä kasvattamalla on myös mahdollista vähentää ulkopuolisen resursoinnin tarvetta. Tietovarantojen yhteiskäyttöön avaamisen lisäresurssit tulisikin löytyä ensisijaisesti keskitettyjen tietovarantojen tuomista vapautuvista resursseista. Uusien hankkeiden resursoinnissa tulee aina arvioida resursseilla saavutettava vaikuttavuus, sekä vaikuttavuuden ja resurssien hyötysuhde.

Tavoite 4.1 Tiedon hyödyntäminen ja avaaminen on resursoitu riittävästi

Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen riittävää resursointia pidetään tärkeänä. Lausunnoissa todetaan lisäksi, että myös tiedon turvalliseen käsittelyyn ja ymmärryksen kasvattamiseen on osoitettava resursseja. Resursoinnin osalta huomioita tulisi erityisesti kiinnittää tapauksiin, joissa tiedon avaamisen hyödyt koituvat toiselle hallinnonalalle. On myös hyvä arvioida, mitkä toimet kannattaisi toteuttaa ja rahoittaa keskitetysti. Lisäksi on hyvä määritellä, mitä tiedon hyödyntämisellä käytännössä tarkoitetaan.

Fimean näkemyksen mukaan ”tiedon hyödyntäminen” ei ole riittävän tarkasti määritelty. Ehdotetaan muutettavaksi muotoon; organisaatiossa on osoitettu riittävät resurssit tarvittaviin tieto-, aineisto ja analytiikkapalveluihin. Nämä mahdollistava tietoaaineistojen poiminnat, luokittelun, järjestämisen, rikastamisen sekä yhdistelyn, jotta voidaan toteuttaa tarvittavat analyysit ja raportoinnit ja tieto saadaan näin hyötykäyttöön.

Liikenne- ja viestintäministeriö lausuu, että tavoitteen 4.1 alatavoitteessa, joka käsittelee organisaatioiden resursseja, tulisi yhtenä osa-alueena mainita myös turvalliseen tiedon käsittelyyn osoitettavat resurssit. Vastaavasti myös tavoitteen vaikutuksissa olisi syytä nostaa esille turvallista tiedon käsittelyä koskevan ymmärryksen kasvaminen. Esitetyt huomiot linkittyvät osaltaan tavoitteeseen 4.3.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että toimintamallin muutokset edellyttävät pysyviä investointeja sekä uusien palveluiden kehittämiseen ja ylläpitoon (vrt. rajapintaratkaisut ja jakelun seuranta) sekä mahdolliseen taustalla olevan toiminnan korvaavaan rahoittamiseen. Erityitä huomiota tiedon avaamisen resursointiin ja tiedon laatuun tulisi kiinnittää niissä tapauksissa missä tiedon avaamisen hyödyt koituvat toiselle hallinnon alalle.

Poliisihallitus toteaa, että tavoitteen 4.1 osalta on syytä olla varovainen. Tuen ja opastuksen järjestäminen olennaisesti laajennettaviin tiedon hyödynnettävyyden ja avoimien tietovarantojen palveluihin edellyttää todennäköisesti rakenteellista arviointia sekä tarkkoja viranomaisvaikutusten arviointeja. Mitä korkeampi laatukriteeri hyödynnettävyydelle asetetaan, sitä enemmän se edellyttää panostusta ja resursseja. Tavoitteen riittävästä resursoimisesta ei voisi olla enempää yhtä mieltä, se ei ole pelkästään tavoite, vaan strategian kriittinen edellytys.

Tilastokeskus pitää erittäin tärkeänä, että tiedon hyödyntäminen ja avaaminen on resursoitu riittävästi ja resurssiallokaatiot kyetään yhteiskunnassa kohdentamaan erityisesti kansallisesti arvokkaisiin aineistoihin, tiedon avaamisen vaikuttavuuden ja hyödyntämisen täysimääräiseksi mahdollistamiseksi.

Valtiokonttori ehdottaa, että tiedon hyödyntämisen ja avaamisen edistämiseksi arvioitaisiin laajasti, miltä osin tavoitteiden saavuttamista edistämisen toimet kannattaisi toteuttaa ja rahoittaa keskitetysti, skaalautuinen etujen mahdollistamiseksi ja osaoptimoinnin vähentämiseksi.

Tavoite 4.2 Tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen on saatavilla kattavasti tukea ja opastusta eri muodoissa

Tavoitetta pidetään tärkeänä, mutta vastuutaho tulee määrittää. Lisäksi toimeenpanossa tulee huomioida muun muassa avoimen tieteen kansallisen koordinaation ja muut tiedeyhteisössä rakennetut, tiedon avaamista tukevat palvelut.

Luonnonvarakeskus (Tietoryhmä) lausuu, että tavoitteiden 4.2-4.4 osalta on hyvä muistaa yhteistyö Avoimen tieteen kansallisen koordinaation ja CSC:n kanssa. Tiedeyhteisön puolella on rakennettu lukuisia avaamista tukevia palveluja (esimerkiksi Fairdata-palvelut <https://www.fairdata.fi/> ja YSO <https://finto.fi/ysso/fi/>). Usein on tarpeen käyttää kansainvälisiä tieteenalakohtaisia palveluja, jotta datat ovat aidosti ymmärrettävissä ja hyödynnettävissä.

Ruokavirasto lausuu, että tavoite (4.2.); ”tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen on saatavilla kattavasti tukea ja opastusta”. Tämä on erittäin tärkeä tavoite toteuttamisen mahdollistamiseksi. Tieteellisen tiedon osalta on tärkeää huomioida avoimen tieteen kansallisen koordinaation mm ”Avoimen tieteen ja tutkimuksen julistus 2020-2025”, CSC:n tarjoamat palvelut sekä muuta tiedeyhteisössä rakennetut, tiedon avaamista tukevat palvelut. On myös tärkeä huomioida tutkitun tiedon vastuullisuus, hyvät tieteelliset käytännöt (HTK) ja etiikan periaatteet (TENK-ohjeet).

Verohallinto toteaa, että tavoitteen sisältö on hyvä, mutta vastuutahon määrittäminen puuttuu. Toimintamallin määrittäminen vaatii paljon työtä eri virastorakenteissa.

Tavoite 4.3 Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen osaamisen taso on korkea ja osaamisen kehittämiseen on tarjolla selkeitä koulutuspolkuja

Tavoitetta pidetään tärkeänä, mutta vastuutahon määrittäminen puuttuu. Lausunnoissa nähdään tärkeänä, että osaamista vahvistetaan kaikilla tasoilla ja osaamisen kehittämiseen muodostetaan yhteiset menetelmät.

Open Knowledge Finland lausuu, että tavoitteen 4.3 mukaista oppimista on tehtävä huomattavasti kunnianhimoisemmin kuin mitä tavoite antaa ymmärtää. Datalukutaitoa, vastuullista datakansalaisuutta ja luovaa teknologiaosaamista on vahvistettava kaikilla tasoilla. Se on yhtäläillä ammatissa toimivien ketterää täydennys- ja uudelleen koulututtamista, kansalaistaitojen kartuttamista, opiskelumahdollisuuksia, sekä koululaisten ja päiväkotilasten tekniikkaa luovasti hyödyntävää oppimista.

Poliisihallitus toteaa, että alatavoite yhteisistä koulutuspoluista on erinomainen. Tarvittavien kyvykkyyksien kehittämiseksi koulutuspolkujen tavoitteeseen voisi yhdistää myös joustavat työkiertomahdollisuudet.

Puolustusministeriö lausuu, että kohta 4.3. toteutettava yksinkertaisin ja kevyin hallinnollisin rakentein. Osaamisen kehittämiseen on muodostettava yhteiset menetelmät.

Valtiokonttori ehdottaa tavoitteisiin lisättäväksi tiedonlukutaidon (data literacy) edistämisen, mikä osaltaan edistää myös varautumista disinformaation torjuntaan.

Verohallinto toteaa, että tavoitteen sisältö on hyvä, mutta vastuutahon määritys puuttuu.

Tavoite 4.4 Tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen on tarjolla avoimia alustoja, kehitysympäristöjä ja työkaluja

Yhteisiä alustoja, kehitysympäristöjä ja työkaluja pidetään tärkeinä, mutta niiden kustannusten jakautumisen ja kehitys- ja ylläpitovastuiden tulee olla selviä. Lisäksi on otettava huomioon jo olemassa olevat palvelut ja ratkaisut myös tiedeyhteisön puolella. Lisäksi ratkaisujen olisi hyvä olla sellaisia, että ne mahdollistavat sekä julkisen että yksityisen sektorin toimet.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK toteaa, että kehitysympäristöt, avoimet alustat ja työkalut ovat elinkeinoelämälle keskeisiä datatalouden ja uusien toimintamallien kehittämiseksi.

Ilmatieteen laitos toteaa, että monesti julkisten asiantuntijalaitosten tuottaman datan ja tiedon hyödyntäminen vaatii huomattavaa perehtyneisyyttä ao. aineiston sisältöön, ominaisuuksiin ja rajoitteisiin. Hyvä metatieto ratkaisee osittain näitä ongelmia, mutta tiedon hyödyntäjiä tulee myös tukea palvelulla datan ja tiedon sisällöstä.

Liikenne- ja viestintäministeriö huomauttaa, että komission ehdotuksessa datahallintäsäädökseksi pyritään edistämään datan jakamispalveluiden syntymistä. Näiden palveluiden yksi tehtävä olisi lisätä tiedon yhteentoimivuutta. Tehtävien ratkaisujen on siten oltava sellaisia, että ne mahdollistavat sekä julkisen että yksityisen sektorin toimet. Tavoitteen 4.4 vaikutuksissa on hyvin korostettu tiedon turvallista hyödyntämistä ja avaamista. Turvallisuusnäkökulman olisi tärkeä näkyä myös ylös kirjatuissa tavoitteissa. Turvallisuuden tulee olla sisäänrakennettua tiedon hyödyntämiseen ja avaamiseen käytettävissä ympäristöissä.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että tavoite edellyttää keskitetyksi rahoitettavaa uutta toimintamallia. Yhteentoimivuusalustan lisäksi tarvitaan merkittäviä toimia yhteiskäytössä käytettävien tietomallien ja rajapintojen määrittelyyn. Tiedonhallintalaki sivuaa tätä tehtäväkenttää, mutta käytännön tasolla ei ole vielä päästy kunnolla etenemään. Vanha informaatio-ohjaus (mm. JHS:t) on hapertumassa ja vastuut jatkon osalta epäselviä.

Maanmittauslaitos lausuu, että Digi- ja väestötietoviraston Yhteentoimivuusalustan hyödynnettävyyttä tulee kehittää. Alustan tulee itsessään olla yhteen toimiva yleisesti käytettyjen määrämuotoisia käsite- ja tietomalleja tuottavien välineiden kanssa, jotta tiedon esitystapa on yksiselitteinen eikä organisaatioiden tarvitse tehdä tuplatyötä tiedon viemiseksi ja ylläpitämiseksi Yhteentoimivuusalustalle. Tiedon vienti alustalle tulisi voida tapahtua vähintään tiedostona, tai rajapintojen kautta. Alustan käyttöön olisi myös laadittava hallintamalli, jossa otetaan kantaa alustalle vietyjen tietojen/tietomallien versiointiin ja hyväksymiskäytäntöihin.

Open Knowledge Finland ry (OKFI) lausuu, että yhteisten tietopalustojen (4.4) kehittäminen on kannatettavaa. Strategiaan tulee lisätä maininta, että

järjestelmien itsensä pitää olla avointa koodia. Suljetussa koodissa on lisenssimaksuja ja käyttörajoituksia eikä avoimen tiedon hyödyntäminen onnistu tavoitellulla tavalla. Lisäksi se aiheuttaa toimittajaloukun, josta usein ei edes ymmärretä pyrkiä eroon. Avoin koodi on muutenkin järkevä ratkaisu: edistyneimmät tietojärjestelmät ovat avointa koodia, koska suljetut järjestelmät eivät pysty houkuttelemaan riittävästi parhaita kehittäjiä. Alustojen lisäksi (4.4) on syytä kehittää ja tuottaa synteettistä väestödataa eli dataa joka koskee kuvitteellisia henkilöitä ja joka tilastollisesti muistuttaa todellista väestöä. Synteettinen data mahdollistaa hyvin yksilölliset päätösanalyysit ja mikrosimulaatiot ilman tietosuoaongelmia (3.5). Sen avulla päätöksenteon perusteet ja käytetyt parametrit voidaan kuvata ja arvioida paljon nykyistä tarkemmin. Myös muulle synteettiselle datalle löytyy varmasti käyttökohteita, koska se mahdollistaa standardoitujen rajapintojen ja tietorakenteiden käytön. Tilastoyhteenvedot eivät tähän yhtä hyvin pysty, ja raakadatan julkaisemisessa on usein tietosuojaan liittyviä esteitä.

Poliisihallitus toteaa, että alustojen, kehitysympäristöjen ja työkalujen osalta kustannusten jakautumisen ja kehitys- ja ylläpitovastuiden tulee olla selviä.

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä toteaa, että mahdollistajiin liittyvät tavoitteet ovat yleviä. Tekstistä jää epäselväksi kenen tulisi oletetussa valtionrahoitteisessa hyvinvointialuemallissa toimeenpanna esim. kohdat "toteuttaa yhteiset koulutuspolut" tai "osoittaa riittävästi resurssia" tai "tarjotaan keskitetysti avoimia teknologisia alustoja, kehitysympäristöjä ja työkaluja". Yksittäisellä hyvinvointialueella ei ole valmiuksia näiden toimeenpanoon. Etenemisjärjestyksessä mahdollistajat tulee pitkälti toteuttaa ensin, ja kun ne on saatu onnistuneesti toteutettua, niin sitten voidaan edetä Tavoitteisiin 1-3.

Tilastokeskus toteaa, että tilastotoimen osalta keskeinen avoimen datan portaali on Stat.fi tietokanta, joka jo kokoaa yhteen usean virallisen tilaston tuottajan tietovirtoja. Tilastojen osalta tiedon hyödyntämisen ja avaamisen käytännön tueksi Tilastokeskus tarjoaa mielellään tilastotoimen avoimen datan jakeluratkaisuja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

Tulanet toteaa, että tavoitteet 4.2-4.4 ovat monelta osin yhteneväisiä tiedeyhteisön tavoitteiden kanssa. Yhteistyö Avoimen tieteen kansallisen koordinaation ja CSC:n kanssa on siten tärkeää. Tiedeyhteisön puolella on rakennettu lukuisia kansallisia tietoaisteistojen avaamista tukevia palveluja (esimerkiksi Fairdata-palvelut <https://www.fairdata.fi/> ja YSO <https://finto.fi/ys/fi/>). Myös kansainvälisten palvelujen käyttö on tarpeenmukaista monilla tieteenaloilla.

Valtiokonttori ehdottaa tavoitekirjauksen "Digi- ja väestötietoviraston yhteentoimivuusalustaa hyödynnetään yhteentoimivuuden parantamiseen." muuttamista muotoon "Digi- ja väestötietoviraston yhteentoimivuusalusta vastaa asiakkaiden tarpeita."

Verohallinto toteaa, että tavoitteen sisältö on hyvä, mutta alustojen osalta on määritettävä selkeä vastuutaho, joka ottaa alustat hallinnoitavakseen ja ylläpidettäväkseen. On ollut myös paljon keskustelua valtiotasoisesta anonymisoinnista ja pseudonymisoinnista. Tulisiko joku yhteinen testausympäristö, testitunnukset tms. Lisätään Omadatan mahdollistava lainsäädäntö ja kansallisen infrastruktuuripalveluiden luonti mahdollistajatavoitteeksi.